

A photograph of a middle-aged man with short, light brown hair, smiling slightly. He is wearing a black academic gown with a white fur collar and a blue and white striped tie. A gold chain with a large green and gold medallion hangs around his neck. He is holding a wooden staff or scepter in his hands. The background is a dark, ornate interior with gold-colored architectural details.

Pomp og prakt

Det er ein gullalder for pynta seremoniar ved norske universitet. Kvar kjem dei frå?

Side 12–17

Swift 4x4 Summit

Ny Swift Crossover med svært høyt utstyrsnivå



Suzuki Swift er en av Norges mest solgte småbiler og er tilgjengelig med både firehjulstrekk og forhjulstrekk med automat samt toppmodellen Swift Sport. Nå utvides Swift familien ytterligere med Crossover modellen Swift 4x4 Summit. Summit har utrolig høyt utstyrsnivå til en glimrende pris. Total kundefordel er hele 32.800,- Velkommen til en prøvetur! **Swift 5dørs fra 209.900,- Swift Summit 4x4 fra 229.900,-.**

Summit
pakke:

Klimaanlegg • Radio/CD spiller m/rattbetjening • Bluetooth handsfree • Summit styling
Sølvgrå skidplate foran og bak • Sølvgrå sidebeskyttelse • 6 høyttalere • Cruisecontrol
USB kontakt • 16" Alu.felger • Keyless + startknapp • Ratt og girkule i skinn • Tåkelys
Privacy vinduer bak • El. vinduer foran og bak • Varmeseter foran • Norsk Tectyl

Verdi 42.800,- Betal 10.000,- SPAR 32.800,-



Som skapt for norske forhold!
www.suzuki.no



12: Pyntelystne akademikere

Ved universitetene kler man seg i kapper og går i prosesjon som aldri før. Komisk, synes professor i sosialantropologi. Stas, mener rektor ved Universitetet i Bergen.



20: Nasjonalrealisten

Andreas Wahl vil bygge ned murene mellom vitenskapen og «de alternative». Programlederen for Folkeopplysningen har blitt en nasjonal realfagslærer.



24: Akademia på nett

Store norske leksikon fornyes med et nytt dan- nelsesbegrep som ideal. Den akademiske de- battkulturen og kildekritikken smelter sammen med nettkulturens åpenhet.

4: Slutter opp om Aaslestad

Lokallaget ved Universitetet i Oslo vil ha Petter Aaslestad, NTNU, som ny leder i Forskerforbun- det. UiOs Kristian Mollestad går i tenkeboksen om eget kandidatur.

5: Kjemper mot Finnmarksfakultet

Om ledelsen får det som den vil, blir Høgskolen i Finnmark lagt ned for å gjenoppstå som eget Finnmarksfakultet under Universitetet i Tromsø. Planene vekker harme.

6: Spisser den internasjonale satsingen

Forskningsrådet får kritikk for uklar internasjonal satsing. – Det var akkurat dette vi ville høre, sier rådets internasjonale direktør, som varsler smalere nedslagsfelt.

7: Oppsigelser ender i retten

Tvilsom praksis fra arbeidsgivernes side og en rad av rettssaker. Det er resultatet av et ullent opp- sigelsesvern og uklare rettigheter rundt fast ansettelse, mener jusprofessor.

8: – Må ta med jobben hjem

For mye av norsk forskning gjøres i forskernes fritid, mener Forskerforbundet, som lanserer kampanjen Fritidsforskning.

9: Skal diskutere forskningsretten

Er det bare arkivarene i Arkivverket som skal ha rett til å forske? – Flere grupper burde få formell forskningstid, mener førstearkivar Torkel Thime.

FASTE SIDER

28: Historiske bilder

- 31: Leder
- 32: Kronikk
- 34: Bøker
- 36: Debatt
- 37: Gjest
- 45: Informasjon fra Forskerforbundet



Forskerforum

Nr. 8/2012 – 44. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

FUNGERENDE REDAKSJONSSEKRETÆR: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

JOURNALISTER: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no, AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRAÐ: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforsking/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 64 87 67 90, Telefaks: 64 87 67 91, E-post: annonser@forskerforum.no

For fortløpende oppdatering: www.forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Kristin Svorte. Trykk: Askim Grafiske Senter avd. Prinfo Unique.

ISSN 0800-1715. Opplag: 18 270



Aaslestad nærmere lederverv

De nye universitetene krever at en ny leder fokuserer tydeligere på lønns- og arbeidsvilkår – og gjerne tar ledelsen i Unio-forhandlingene.



For kort tid siden ble det klart at Forskerforbundet ved Universitetet i Oslo (FF-UiO) går inn for valgkomiteens kandidat Petter Aaslestad som ny leder i Forskerforbundet. Dermed er sjansene små for at Kristian Mollestad, hovedtillitsvalgt for FF-UiO, vil vinne fram med sitt kandidatur.

– Det ville bli oppfattet som manglende respekt for valgkomiteens enstemmige innstilling og Forskerforbundets demokratiske organer dersom vi ikke støttet den innstilte kandidaten, sier lokallagsleder Eivind Balsvik ved FF-UiO.

Mollestad ytret i forrige utgave av Forskerforum at han ønsket å stille som motkandidat til Aaslestad. Mollestad har vært tillitsvalgt på heltid i ni år og ble hovedtillitsvalgt i 2008. Han er svært skuffet over lokallagets avgjørelse om å stille seg bak valgkomiteen. Etter avgjørelsen gikk Mollestad i tenkeboksen for å vurdere om han skal trekke seg fra valgkampen.

– Jeg har sagt til lokallaget at det blir vanskelig å gå videre uten deres støtte, men jeg må også ta hensyn til alle enkeltmedlemmer og andre lokallag i Forskerforbundet som har jobbet for dette kandidaturet, sier Mollestad til Forskerforum.

Profesjonell leder

Mollestad oppfattes som en fagforeningsmann og politisk spiller med stort nasjonalt kontaktnett og sterke prestasjoner i lønnsoppgjørene – også sentralt. Som teknisk-administrativt ansatt har hans kandidatur imidlertid skapt debatt ved flere av universitetene, hvor lokallagene ønsker en leder med formell vitenskapelig posisjon. Fra



flere av høyskolene og de nye universitetene har Mollestad imidlertid fått mye støtte. Blant dem er Universitetet i Agder (UiA).

Hovedtillitsvalgt Kjell Skaug ved UiA sier at støtten har bygget på en forventning om at Forskerforbundet sentralt skal legge mer vekt på lønns- og arbeidsvilkår.

– Mange synes det hadde vært interessant å få en leder som var profesjonell tillitsvalgt, sier Skaug. Han viser til det forrige lønnsoppgjøret.

– Kompetanse ga for dårlig uttelling, og den nye lederen må sette lønns- og arbeidsvilkår i fokus på en helt annen måte enn det Unio til nå har gjort, sier Skaug.

Vil ha 100 000 mer

Hovedtillitsvalgt Åge Hultgren ved Universitetet i Stavanger (UiS) sier at lokallagsstyret ikke rakk å ta stilling til Mollestads kandidatur før FF-UiO gikk inn for Aaslestad.

– Nå ser vi det som opplagt at Aaslestad blir valgt, og vi ser at Universitetet i Oslo er godt representert også uten lederkandidat, sier Hultgren. Han legger til at de nye universitetenes forventninger til den nye lederen er både høye og konkrete:

– Hvis vi skal rekruttere de beste, må lønnsnivået opp 100 000 kroner over hele sektoren, sier Hultgren. Han viser til at lønnsnivået i dag ligger ti prosent under nivået i den videregående skolen.

Et annet krav er at Forskerforbundet skal komme sterkere på banen i Unio og gjerne ta over ledelsen av forhandlingene på statsområ-

det, som Politiets Fellesforbund og Arne Johannessen hittil har kontrollert. Når det gjelder arbeidsvilkår, stiller Hultgren krav om forskningstid for alle vitenskapelig ansatte.

– De nye universitetene forventer at en ny forbundsleder går til kamp for å vinne tilbake de rettighetene vi tapte sammen med særavtalen, sier Hultgren.

Forsøkte mellomløsning

FF-UiO skal ifølge leder Eivind Balsvik ha forsøkt å finne en mellomløsning på valget av ny forbundsleder da det ble klart at man ville støtte Petter Aaslestad. Lokallaget foreslo da at Mollestad kunne velges inn som en sterk nestleder ved siden av Aaslestad.

– Vår egen tillitsvalgte hadde et sterkt kandidatur, og vi mente at plattformene til de to kandidatene ikke var uforenlige, sier Balsvik. Lokallaget skal ha foreslått et samarbeid mellom leder og nestleder, hvor nestlederrollen skulle gjøres viktigere og rettes inn mot arbeidsmiljøene, mens lederens rolle blant annet skulle rettes mot staten og lønnsoppgjørene. I praksis ble dette forslaget vanskelig for begge parter å akseptere.

– UiO har hatt lederen i Forskerforbundet de siste seks årene, og vi ønsker ikke å framstå som maktarrogante ved å legge beslag på ledervervet for enhver pris, sier Balsvik.

AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Valg av hovedstyre

Forskerforbundets representantskap velger den 17. oktober nytt hovedstyre for perioden 2013–2015. Dette er den enstemmige innstillingen fra Forskerforbundets valgkomité:

Leder: professor Petter Aaslestad, NTNU

Styremedlemmer:

overbibliotekar Live Rasmussen, UiO
forsker Jan Hongslo, Folkehelseinstituttet
førstemanuensis Annelise Brox Larsen, UiT
førstemanuensis Ove Kvammen, HiB
førstemanuensis Inga Bostad, UiO
forsker Stig Ove Hjelmvoll, UNN

Varamedlemmer: 1. førstemanuensis Tom Roar Eikebrokk, UiA, 2. amanuensis Brynjar Kulset, Nasjonalbiblioteket, 3. seniorrådgiver Ågot Aakra, UMB

– Høgskolen i Finnmark blir lagd ned

Universitetet i Tromsø vil legge Høgskolen i Finnmark under seg. – Det vi ser, er ein klassisk hersketeknikk, seier professor.

– Dette er ei form for ny-kolonialisering. Det er ei maktutøving der dei som det blir utøvd makt over, får ei oppfatning av at det som skjer, er til deira eige beste, seier Nils Aarsæther. Han er professor i samfunnsplanlegging ved Universitetet i Tromsø (UiT) og har engasjert seg i debatten om den planlagde samanslåinga mellom UiT og Høgskolen i Finnmark (HiF), blant anna gjennom innlegg i avisa Nordlys.

Førstelektor Merethe Giertsen ved HiF er skeptisk:

– Her er det ikkje er snakk om fusjon, men om ei overdraging av Høgskolen til UiT. Høgskolen som institusjon blir lagd ned, seier Giertsen, som er representant for dei tilsette i høgskolestyret.

Då saka var til behandling i høgskolestyret i juni, foreslo dei to representantane for fagleg tilsette å utsetje saka.

– Vi meinte tempoet i prosessen er for høgt i ei så viktig sak, og vi ønskte ei grundigare utgreiing frå eit eksternt miljø, seier Giertsen.

Overfører makta til UiT

Rektor Sveinung Eikeland ved HiF stadfestar at Høgskolen etter planen vil gå inn i den eksisterande strukturen ved UiT.

– Høgskolen vil bli del av universitetet, som eit eige fakultet, seier Eikeland.

Planen er at tre ulike institutt skal høyre inn under «Finnmarksfakultetet».

– I Finnmark er det foreslått tre universitetsinstitutt innan ulike fagfelt: idrett, sosialarbeidarutdanningar og eit institutt med reiseliv, nordområdestudier, innovasjon og økonomi.

– Men HiF blir lagd ned?

– Ja, formelt blir Høgskolen nedlagd, og autonomien blir overført til UiT. Både lærarutdanninga og sjukepleieutdanninga ved HiF vil bli del av tilsvarande institutt ved UiT, seier Eikeland.

– Men kva vil Finnmark vinne?

– Vi treng sterke regionale institusjonar for å gjere det godt i nordområdepolitikken. Skal høgskolen spele ei rolle her, er det viktig å gjere det saman med universitetet.

– Instituttet for idrett skal liggje ved HiF, men den nye idrettshøgskolen skal få nybygg i Tromsø, 50 mil unna?

– Ja, men instituttleiinga kan likevel liggje i Finnmark. Ei opprusting i Tromsø er ein føresetnad for å få til ei skikkeleg idrettssatsing i dei to nordnorske fylka.

Vil ha nordområdesatsing

UiT-reaktor Jarle Aarbakke har også tidlegare ivra



Høgskolen i Finnmark blir lagd inn under Universitetet i Tromsø om det går slik rektorane vil.

for fusjon mellom utdanningsinstitusjonane i nord, men denne gongen er ikkje Høgskolen i Harstad med. Initiativet kjem frå dei to rektorane ved UiT og HiF.

– Aarbakke går av som rektor neste år. Er det difor saka blir køyrd fram i slikt tempo?

– Vi har faktisk halde på med dette i tre år, før vi tok tak i saka på nytt. Vi er to rektorar som tenkjer likt kring nordområdesatsinga, og då var det ei gyllen anledning til å køyre prosessen no. Og vi har departementet i ryggen i denne saka, seier Eikeland.

Men Giertsen ved HiF trur det er lite realistisk at leiinga over lengre tid vil satse på Alta.

– Eg er bekymra for høgare utdanning i Finnmark. Hovudargumentasjonen til dei to rektorane er at samanslåinga er ledd i nordområdestrategien, men med unnatak av turisme og kultur er dette fag som berre støttar opp om verksemda ved UiT. Og korleis kan ei nedlegging av HiF bidra til å bygge nordområda?

– Ein kjend hersketeknikk

Aarsæther ved UiT meiner det ville vore betre for HiF å halde på styringsretten for å utvikle høgare utdanning i Finnmark.

– Den oppsplittinga av Høgskolen det er lagt opp til, er ein klassisk hersketeknikk: lærarutdanninga og sjukepleiarutdanninga blir lagde under fakultet i Tromsø, medan resten av fag-

tilbodet blir ført vidare som eit «Finnmarksfakultet» i Alta underlagt Universitetet i Tromsø.

Aarsæther trur ikkje samanslåinga får store konsekvensar for UiT. Men han synest det er merkeleg at motstanden ved HiF ikkje er større.

Jørund Greibrokk, leiar ved Institutt for økonomi- og reiselivsfag ved HiF, trur svært mange tilsette er positive til planane.

– Når Finnmark får eit eige universitetsfakultet, blir det lettare for oss å rekruttere studentar. Som universitet vil vi også kunne oppfylle rolla vår i regionen på ein betre måte, meiner Greibrokk.

Ordførar Laila Davidsen (H) i Alta seier saka skal opp i kommunestyret i oktober. Ho er ikkje kjend med framlegget om å flytte leiinga for lærarutdanninga og sjukepleieutdanninga til Tromsø.

– I så fall må vi jo diskutere om dette er noko vi kan gå inn for, seier ho.

AV JOHANNE LANDSVERK

Plan om samanslåing

- Styret ved Høgskolen i Finnmark (HiF) vedtok i juni å gå vidare med planane om samanslåing med Universitetet i Tromsø (UiT).
- I oktober skal saka opp i kommunar og fylkesting.
- 31. oktober vil styret ved HiF vedta om det skal sendast ein søknad om fusjon med UiT.

Like etter at Forskerforum gjekk i trykken, var det lagt opp til felles drøftingsmøte mellom styra ved HiT og UiT.

Forskningsrådet evaluert:

Glade for kritikk

Forskningsrådet får klapp på skulderen i ny evaluering, men også kritikk. Helt på sin plass, mener internasjonal direktør.

– Det var akkurat dette vi ville høre!

Det sier Kristin Danielsen, internasjonal direktør i Forskningsrådet. Hun er fornøyd med det som kommer av kritikk mot rådets internasjonale arbeid. At det nå var på tide å spisse satsingen, var tanker man internt allerede hadde tenkt.

Forbedringspunkter

Evalueringen, som er utarbeidet av konsulentfirmaet Technopolis på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, slår fast at omorganiseringen av Forskningsrådet i 2010 var vellykket. Men på en del punkter er det likevel ting som kan bli bedre, understrekes det.

Forskningsrådet bør styrke tematisk uavhengig høyrisikoforskning og tverrfaglig forskning, utvikle instituttpolitikken videre, og løfte styringsdialogen med departementene til et mer overordnet nivå, helst gjennom et statsministerstyrt råd. At bare 20 prosent av prosjektgruppene



Statsråd Kristin Halvorsen og direktør i Forskningsrådet, Arvid Hallén, da evalueringen ble overlevert.

ledes av kvinner, karakteriserte statsråd Kristin Halvorsen som et nederlag.

Sist, men ikke minst blir Forskningsrådet anbefalt å drive et mer målrettet internasjonalsiseringsarbeid.

– Vi har allerede satt i gang en prosess for å se på hvem og hva vi skal prioritere å jobbe med utenfor Europa. Vi vil først lage et kunnskapsgrunnlag ut fra bedriftenes interessefelt og hvor forskerne faktisk samarbeider. Med dette grunnlaget vil vi invitere departementene og ulike andre aktører for å komme videre. Internt i Europa avventer vi imidlertid retningslinjene i EUs nye ramme-program for forskning, Horizon 2020, som skal starte i 2014. Men det jeg kan slå fast, er at det blir noen ordninger og noen områder som vil få større oppmerksomhet, sier Danielsen.

Viktig første fase

Hun mener at det har vært viktig og riktig først å ha hatt en fase der man har jobbet vidt og bredt, for å komme inn i en internasjonal tenkning.

– Det har vært viktig å få alle involverte parter til å innse at vi er en del av et globalt kunnskaps-samfunn. Men nå er den internasjonale strategien 1 ½ år gammel. Vi har jobbet mye med det som i rapporten kalles mainstreaming, der alle programmer og aktiviteter nettopp forventes å ha et internasjonalt perspektiv. Nå er det neste naturlige steget å gå inn og prioritere mer. Alle skal ikke gjøre alt, og Norge er et lite land med begrenset kapasitet.

AV SIRI LINDSTAD

Høyere utdanning og lønn:

– For liten uttelling

Norge er det OECD-landet hvor folk får minst uttelling for å ta høyere utdanning. Det kan være ødeleggende, advarer OECD.

Norske studenter kan vente seg minst avkastning av utdanningen sin sammenliknet med studenter i andre OECD-land. Det viser den siste rapporten fra OECD, «Education at a Glance 2012».

Norge nevnes blant andre land som Canada, Finland, Frankrike, Sverige og Sveits, hvor gevinsten av utdanning har sunket siden år 2000. Norge er helt i bunnen av listen over land hvor det ikke gir spesielt høy uttelling lønnsmessig å ta høyere utdanning.

Samtidig viser statistikken at det å ikke ta utdanning utover grunnskolen, mer eller mindre garanterer nordmenn en plass blant de lavest lønnede i befolkningen, mens det å ta høyere utdanning jevner ut sjansene til å havne i det best lønnede sjiktet.

OECD: – Ødeleggende

Norge og Danmark skiller seg markant ut med å være de eneste landene der det er omtrent like

muligheter for å havne under medianlønnen som å havne over medianlønnen dersom man tar høyere utdanning.

Rapporten konkluderer med at utdanning utover videregående skole er så dyrt i de fleste land at høy avkastning i form av lønn i arbeidslivet er nødvendig for å sikre at store nok grupper velger å investere tid og penger i videre utdanning.

– Dette signaliserer risikoen ved å investere i utdanning. Den relativt lave økonomiske belønningen for høyere utdanning vil med sannsynlighet påvirke tilgangen til arbeidskraft, i betydningen arbeidstimer, og på den måten kan lav avkastning av utdanning være ødeleggende for den overordnede tilgangen til og bruk av kompetanse i disse samfunnene, konkluderer rapporten og peker spesielt på Norge og Danmark.

– Truer kunnskapssamfunnet

Dette bekymrer leder i Forskerforbundet Bjarne



...men gjør det i liten grad i Norge, konkluderer OECD.

Hodne. Han mener situasjonen er en trussel mot arbeidslivet.

– Norge er det landet i OECD-området der det lønner seg minst for en person å ta høyere utdanning. Den negative lønnsutviklingen for utdanningsgruppene i Norge er en trussel mot utvikling av et kunnskapsbasert arbeids- og næringsliv, samt fremtidig verdiskaping, sier Hodne, som mener lønnsforhandlingene i fremtiden må slå bedre ut for utdanningsgruppene.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Midlertidig tilsetting:

Saksøker for fast jobb

Flere forskere går rettens vei for å få fast jobb. Forskerforbundets jurister har mottatt 1500 henvendelser om midlertidig tilsetting siden 2010.

– Dette sier at det er en del kronglete arbeidsforhold rundt omkring. Arbeidsgiverne kan være litt steile iblant. Til tross for alt man har gjort for å redusere midlertidige tilsettinger, er det fortsatt den typen saker vi har mest av. Leder for juridisk seksjon i Forskerforbundets sekretariat, advokat Ann Turid Opstad, ser på oversikten over antall innmeldte saker de siste par årene. I forbindelse med nytt valg av hovedstyre i organisasjonen har hun telt opp alle henvendelser fra medlemmer som har søkt juridisk bistand siden 2010. I perioden har Forskerforbundet mottatt flere tusen henvendelser om midlertidig tilsetting, oppsigelser og personalkonflikter (se faktaboks).

– Uklare rettsregler

Opstad mener at de fleste som henvender seg til dem, har grunn til det.

– De aller fleste har en sak. Når de kommer til oss, har de som regel vært i kontakt med tilsitsvalgte på arbeidsplassen først, men trenger ytterligere hjelp.

Av de mange tusen henvendelsene i perioden har Forskerforbundet gått til søksmål mot arbeidsgiver i ni av sakene, og varslet søksmål i ytterligere to. Åtte av sakene gjelder midlertidig tilsetting.

– Dette avspeiler at rettsreglene er uklare, mener jusprofessor Jan Fridthjof Bernt ved Universitetet i Bergen.

– Når oppsigelsesvernet og rettighetene rundt fast ansettelse er så uklare, genererer det tvilsom praksis og søksmål. Det virker som en oppfordring til universitetene og høyskolene om å teste grensene for sin egen handlingsfrihet. Her mangler vi klare styringssignaler fra departementene. Slik systemet er i dag, er det bare domstolene man kan gå til når det virkelig kniper, sier Bernt.

Han mener at en av hovedutfordringene for de ansattes stillingsvern er at ledelsen ved institusjonene er under hardt press til å foreta nedskjæringer og omprioriteringer. Derfor mener han det må være en prioritet å legge press på myndighetene for å styrke de vitenskapelig tilsatte stillingsvern i lov- og regelverk.

– Forskerforbundet kan ikke slukke alle brannene som oppstår, det må gjøres noe med brannsikkerheten, sier jusprofessoren.

– Ryddevillige arbeidsgivere

En som har nær erfaring med brannslukking, er advokatfullmektig i Forskerforbundet Hildur Nilssen, som har ført flere saker de siste årene.

– Medlemmene spør ofte «kan de virkelig gjøre dette mot meg?». Når de formulerer seg sånn, sier det at det har stor betydning at de



ILLUSTRASJONSFOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

– Å gå til søksmål mot arbeidsgiveren er en enorm belastning, forteller Forskerforbundets jurist.

kan ta rettslige skritt. Men mange er urolige for hvordan det skal påvirke deres fremtidige arbeidsliv og karriere. Det å gå til sak er en enorm belastning, og mange tenker seg nøye om før de gjør det.

Likevel kan det lønne seg. Av sakene Forskerforbundets jurister har ført de siste årene, er kun én sak tapt i retten, én har endt i forlik og én venter fortsatt på hovedforhandling. De resterende sakene har endt med at saksøker har fått fast stilling enten ved rettslig avgjørelse eller at partene har kommet til enighet utenfor rettssalen. Det er også utenfor retten de fleste andre saker løses.

– Jeg opplever de fleste arbeidsgivere som villige til å rydde, sier Nilssen. – Ofte har de ikke hatt tilstrekkelig oversikt over arbeidsforholdene. Og husk at det er mange flere saker enn de vi får inn til juristene her, som Forskerforbundets tilsitsvalgte løser lokalt med arbeidsgiver.

Problematiske rammevilkår

Bernt mener de ansatte opplever større press på sine rettigheter, ikke fordi arbeidsgiverne har blitt verre, men fordi de økonomiske forholdene har endret seg. Han peker på økt bruk av prosjektfinansiering, som han mener går ut over langsiktigheten i forskningen og de ansat-

tes stillingsvern.

– Balansen i forskningsfinansieringen har blitt gal, man nedprioriterer den tradisjonelle tankegangen om å forvalte langsiktigheten og bredden i kunnskapsutviklingen på bekostning av tids- og temaavgrensede prosjekter. Det er ikke institusjonene som er blitt verre, men de er plassert inn i en økonomisk og forskningspolitisk virkelighet som setter idealet om langsiktighet og stillingsvern for vitenskapelig tilsatte under press.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Juridisk hjelp

Forskerforbundets juridiske avdeling har siden januar 2010 mottatt:

- 1497 henvendelser om midlertidig tilsetting
- 1317 henvendelser om oppsigelse eller avskjed
- 1016 henvendelser om personalkonflikter

Forskere vil ta fritiden tilbake

For mye av forskningen produseres i familietid, ferier og helger, mener Forskerforbundet.

– Brorparten av norsk forskning gjøres i forskernes fritid – innimellom middagslaging, oppvask, legging av barn og tannpuss, sier organisasjonsjef i Forskerforbundet Joar Flynn Jensen.

Derfor har Forskerforbundet lansert kampanjen Fritidsforskning. Kampanjen har som målsetning å rette oppmerksomhet mot den forskningen norske vitenskapelig ansatte gjennomfører i sin egen fritid.

– En undersøkelse fra Arbeidsforskningsinstituttet viser at norske forskere jobber ti timer mer enn en normalarbeidsuke. Undersøkelsen viser også at det er særlig forskningen som blir rammet av dette, sier Jensen.

– Ta det med sjefen

Problemet, ifølge Flynn Jensen, er andelen av selve forskningen som må gjøres utenom arbeidstiden. Undervisningen og veiledningen kan sjelden flyttes på, mens forskningsarbeidet er lettere å ta med seg hjem.

Kunnskapsminister Kristin Halvorsen sier til Forskerforum.no at det skal være mulig å kombinere en akademisk karriere med familieliv, men mener at det også er opp til de ansatte å sette grenser.

– Dersom det akademiske personalet ikke får brukt den tid som er avtalt til forskning i stillingene sine, må dette tas opp med arbeidsleder, sier Halvorsen.

Forskerforbundet mener på sin side at problemet er strukturelt og ikke kan løses av den enkelte alene.

Mangler plass til forskning

– Det er eiendommelig at hun henviser til den enkeltes ledelsesnivå når dette ikke er den enkeltes ansvar, sier Forskerforbundets leder Bjarne Hodne. – Problemet er kontrakten den ansatte inngår, med forsknings- og undervisningsoppgaver, som ikke kan bli løst innen normalarbeidsdagen. Det blir ikke plass til forskningstiden, så man fortsetter slikt pliktarbeid inn i fritiden, sier Hodne.

Da Forskerforum gikk i trykken, hadde over 1300 forskere registrert over 28 000 overtidsstimuler på nettsiden www.fritidsforskning.no. Timene skal i slutten av semesteret «overrekkes» som en donasjon til Kunnskapsminister Kristin Halvorsen.

AV AKSEL KJÆR VIDNES



– Eventuelt arbeid utover normal arbeidstid er selvpålagt, mener Kristin Halvorsen.



– Neste delmål er å gjøre Cristin til et nyttig verktøy for forskerne, sier Katrine Weisteen Bjerde.

Det er de verdifulle minuttene som går tapt, den travle morgenen før alle møtene, den siste dagen før årets frist. Nok en rapportering skal gjøres, enda en runde med innplotting av data du allerede har trykket ut av deg opptil flere ganger før.

Det er denne tiden du bruker på å fortelle om hva du driver med, til alle instanser som krever svar, denne tiden som du kanskje tenker at du kunne ha brukt på noe mer verdifullt.

Cristin-systemet:

Vil forenkle rapporteringen

Føler du at du rapporterer i alle retninger? Da er du i målgruppen for de nye planene for Cristin-systemet.

Nå er ny versjon av prosjektkatalogen i Cristin-systemet på vei, og da blir det vei i velinga, loves det.

Ny knapp

– Den nye prosjektkatalogen skal gjøre det enklere for institusjonene å holde oversikt ikke bare over enkeltpublikasjoner, men også forskningsprosjekter. Samtidig jobber vi fram mer fleksible løsninger for Cristin-systemet. Med noen enkle grep skal det bli mulig å søke i og få ut oversikter på kryss og tvers av det som allerede er lagt inn i systemet, forteller Katrine Weisteen Bjerde, daglig leder i Cristin.

I Forskningsrådets rapporteringsportal skal det for eksempel på plass en knapp som gjør det mulig å importere informasjon som allerede ligger i Cristin, så man slipper å skrive alt to ganger når man skal avgi statusrapport på et prosjekt.

Da Cristin-systemet ble opprettet, var det for å dekke departementets behov for data over pub-

liseringer. Nå er det «payback time» for forskerne som har gjort denne jobben, idet dataene skal kunne brukes i sammenhenger som er nyttige, også for den enkelte ute i akademia, sier Bjerde.

Forskerfokus

– I de kommende årene skal vi blant annet jobbe videre med å lage verktøy som gjør det enkelt for den enkelte å lage gode CV-er, publikasjonslister og forskningsprofiler til ulike formål på bakgrunn av innlagt data, sier Bjerde.

Så langt er det først og fremst myndighetene og institusjonene man har utviklet tjenester for. Å bli venn og samarbeidspartner med den menige forskeren er derfor en av neste års store utfordringer.

– Vi prøver etter beste evne å hente inn aktuelle ressurspersoner som kan komme med innspill. Vi ser imidlertid at forskerne kan ha ulike interesser, så det blir en utfordring, sier Bjerde.

AV SIRI LINDSTAD

Forskningsrett under debatt

Skal berre arkivarane i Arkivverket ha rett til å forske? Det skal eit nytt utval ta stilling til.

– Mange meiner at forskingsretten til arkivarane er for snevert definert. Fleire grupper som driv med forskning i Arkivverket, har ikkje forskingsrett på papiret. Dette gjeld særleg rådgjevarar og seniorrådgjevarar, seier Torkel Thime. Han er førstearkivar ved Statsarkivet i Stavanger, eitt av åtte statsarkiv i Noreg (sjå faktaramme).

Arkivarane i Arkivverket er vitskapleg tilsette, og har sidan midten av 1980-talet hatt ein avtalefesta rett til «sjølvvald forskning» i ein sjuandedel av arbeidstida.

– Når det gjeld sjølvvald forskning, stod ein tidlegare svært fritt til å velje kva ein ville forske på. Men i seinare år har vi hatt eit forskingsutval som må godkjenne prosjekta. Det er likevel ganske høgt under taket når det gjeld dette, seier Thime.

Redde for å miste retten

Eit utval er no i gang med å finne ut korleis forskninga skal fordelast på ulike stillingskategoriar i Arkivverket. Det er Riksarkivaren som har teke initiativet til det såkalla amanuensisutvalet, der det sit representantar frå leiinga og dei ulike organisasjonane.

– Målet er å få til ein meir gjennomtenkt forskingsstrategi og forskingsprofil. Spørsmålet er også om fleire grupper enn arkivarane skal få rett til å forske, seier Thime, som representerer Forskerforbundet i utvalet. Han fortel at det blant arkivarane har vore ei frykt for at dei no skal miste forskingsretten.

– Men ut frå førebels diskusjonar i utvalet er det ingenting som tyder på at leiinga ønskjer å redusere denne retten. Det kan nok hende leiinga ønskjer det, men dei vil ikkje utfordre den vitskaplege delen av staben, meiner Thime.

– Mykje arkivarbeid er FoU

Førstearkivar Lars Christian Jenssen hjå Riksarkivaren, som også representerer Forskerforbundet i utvalet, seier det er særleg viktig for arkivarane kva utvalet kjem fram til.

– Arkivarane får ofte ikkje brukt forskingsretten, fordi forskning har ein tendens til å forsvinne i alle andre arbeidsplanar. Men det er også viktig for ein del rådgjevarar å få avklaring på om dei kan få forske, fordi rådgjevarane i aukande grad gjer arkivretta arbeid som går inn under FoU-omgrepet, seier Jenssen. Han er også leiår arkivutdanninga ved Universitetet i Oslo.

Jenssen meiner noko av utfordringa er å tydeliggjere forskingsinnhaldet i arkivretta arbeid.

– Det har med kvaliteten i arbeidet å gjere og også med verdsetjinga av den einskilde forskar. Oppgåver som bevaringsvurdering, arkivbeskriving og arkivformidling er også forskingsarbeid, men dette kjem ikkje alltid så godt fram. Det



FOTO: CHARLOTTE H. JENSEN

Bør også rådgjevarane i Arkivverket få rett til å forske? Her frå lesesalen i Riksarkivet.

same gjeld standardar og verktøy for arkivdanning og arkivdepot.

Forskinga i Arkivverket er ikkje merittende, slik som i universitets- og høgskolesystemet.

– Arkivverket gjev likevel ut ei mengd med bøker som held vitskapleg høgt nivå, seier Jenssen.

Kva skal forskast på?

Ifølgje Thime har det lenge vore ein diskusjon i Arkivverket om kva det skal forskast på.

– Skal vi drive med arkivfagleg forskning eller historieforskning? Mange meiner til dømes at forskninga ikkje i tilstrekkeleg grad tek opp aktuelle emne innanfor moderne elektronisk arkivdanning, seier han.

Ifølgje Thime er det i dag ein tendens til å tilsetje folk i rådgjevarstillingar i staden for arkivarstillingar.

– Eg meiner at rådgjevarane i Riksarkivet i dag har større tilgang til å delta i FoU-arbeid enn dei som er vitskapleg tilsette i statsarkiva. Dette gjeld FoU-prosjekt som er initierte av etaten. Ved Riksarkivaren er det større spesialisering, men vi som jobbar i statsarkiva, må drive med alt mogleg anna, seier han.

Ikkje tid til forskning

I 2010 vart det gjennomført ei kartlegging om forskning og haldningar til forskning i regi av Arkivarforeningen, som er ei fagpolitisk foreining

i Forskerforbundet. I undersøkinga deltok også arkivarar frå andre arkivinstitusjonar, som interkommunale arkiv, fylkeskommunale arkiv og museum.

– Arkivarane var særleg misnøgde med at dei mangla tid til forskning. Forsking blir stadig ein salderingspost og ikkje tilstrekkelig lagt vekt på av leiinga. Dermed renn ofte prosjekta ut i sanden, seier Thime, som er styremedlem i Arkivarforeningen.

– Undersøkinga viste også at det er større frustrasjon blant arkivarane i statsarkiva enn elles i Arkivverket.

AV JOHANNE LANDSVERK

Arkivverket

Består av Riksarkivet, åtte statsarkiv, Samisk arkiv, Norsk helsearkiv og Sentraldepot for Arkivverket. Dei siste to er under etablering på Tynset.

Amanuensisutvalet:

- vart sett ned av Riksarkivaren i mai 2011
- skal finne ut kva for stillingskategoriar som skal forske, og kva som skal forskast på
- skal vere ferdig i 2013



Skal evaluere lønnsoppgjørene

■ Hva gikk galt da Norge ble kastet ut i streik over noen desimaler? For å finne svar har statsministeren opprettet et offentlig utvalg som skal se på hvordan lønnsdannelsen fungerer, ledet av professor Steinar Holden ved Universitetet i Oslo. Unio-leder Anders Folkestad mener at man ikke kan forvente at Holden-utvalget skal løse alle konflikter. – Samme hvor godt utvalget blir, er det partene som må håndtere praksis. Vi kan ikke utgreie oss vekk fra streikefaren, sier han ifølge Unio.no.

Instituttene basisfinansiering bør forenkles

■ Kunnskapsdepartementets evaluering av basisfinansieringssystemet for forskningsinstituttene fra 2009 viser at det har styrket instituttene, men at det bør forenkles for å gi enda bedre måloppnåelse. – Instituttene er viktige internasjonale aktører i norsk forskning og den mest sentrale leverandøren av anvendt forskning til næringslivet og offentlig sektor. Det er derfor avgjørende at statens tilskudd på vel 850 millioner kroner gir best mulig avkastning, sier statsråd Kristin Halvorsen i en uttalelse.



Kan få rett til dagpenger

■ Doktorgradskandidater som arbeider med avhandlingen på fritiden, skal nå få individuell vurdering av søknad om dagpenger. Som hovedregel anses stipendiater å være under utdanning når de arbeider på avhandlingen, og de fyller ikke vilkårene for rett til dagpenger. Det kan likevel være tilfeller hvor det avsluttende arbeidet vurderes som «arbeid» og ikke avslutning av utdanning, eller det har så lite omfang at det ses som fritidsaktivitet. Derfor må det gjøres en individuell vurdering i hver enkelt sak, opplyser nav.no.

40 år i Tromsø

■ 1. september 1972 ble Universitetet i Tromsø offisielt åpnet av kong Olav V. I høst feirer derfor universitetet 40 år. – Universitetet i Tromsø har alltid vært, og skal alltid være, et landsdelsuniversitet. For å være det må vi være tydelig til stede på den nasjonale og internasjonale kunnskapsarenaen, slik at vi kan oversette den globale kunnskapen til en nordnorsk virkelighet, skriver rektor Jarle Aarbakke i en kronikk i Nordlys i anledning jubileet.



FOTO: WIKIMEDIA

Kvinner blir for lenge i midlertidighet

■ Mentorprogrammet ved Universitetet i Oslo (UiO) skal støtte kvinnelige forskeres karriereutvikling fram til fast forskerstilling. Nå viser en kvalitativ studie av programmet at det kan være tre hovedårsaker til at kvinner ikke når helt opp i konkurransen om fast jobb: De blir for lenge i midlertidige stillinger, arbeidsmiljøet er til tider for dårlig, og de kan få en uproporsjonal andel oppgaver som ikke er meritterende, skriver Kilden. Senter for tverrfaglig kjønnsforskning ved UiO står bak studien.

Forsker like mye på helse

■ En Nifu-rapport om ressursbruk til forskning i helseforetakene og de private, ideelle sykehusene viser at samlede driftskostnader til forskning var på vel 2,5 milliarder kroner i 2011. Dette er lik andel som i 2010 og er i gjennomsnitt 2,4 prosent av driftskostnadene til alle spesialisthelsetjenestens lovpålagte oppgaver i 2011. Helseforetakene utførte 2296 forskningsårsverk i 2011, inkludert årsverk av overleger og leger i klinisk stilling, ansatte i forskerstillinger og i forskningsstøttefunksjoner.





Få kvinnelige forskere i næringslivet

■ Forskning i næringslivet har lavest kvinneandel, ifølge Nifu-rapporten «Kvinner og menns karriereløp i norsk forskning». I 2009 deltok 16 000 kvinner i forskning i Norge, en kvinneandel på 35 prosent. Andelen kvinner varierte fra 44 prosent i universitets- og høyskolesektoren til 39 prosent i instituttsektoren og 21 prosent i næringslivet. Rapporten er utarbeidet i forbindelse med Forskningsrådets satsning for å bedre kjønnsbalansen i faglige toppstillinger og forskningsledelse, kalt *Balance*.

Høgskole møter arbeidsliv

■ Høgskolen i Bergen har opprettet et eget råd for mer strategisk samarbeid med arbeidslivet, både privat og offentlig sektor. – Vi ser på samhandling med arbeidslivet som en viktig byggestein i utviklingen av høgskolen mot universitetsstatus, sier rektor Ole-Gunnar Søgne på hib.no. Som en oppfølging av St.meld. nr. 44 (2008–2009) *Utdanningslinja* skal alle høyere utdanningsinstitusjoner alene eller sammen med andre institusjoner opprette et Råd for samarbeid med arbeidslivet.



FOTO: WIKIMEDIA

Senter for eksperimentell musikk

■ I september ble Arne Nordheim-senteret – senter for ny og eksperimentell musikk ved Norges musikkhøgskole offisielt åpnet. Det er et forsknings- og formidlingssenter og skal ta vare på den musikalske arven etter Nordheim, arbeide med tværkunstneriske uttrykksformer og utvikle den improviserte musikken gjennom egne prosjekter. Senteret skal også digitalisere og gjøre Nordheims verker tilgjengelige, og ledes av Harald Herresthal, professor i kirkemusikk ved høgskolen.

– Mer til regionene

■ Midlene som går til utdanning og forskning i Norge, er altfor sentraliserte, mener regional- og næringssjef i Møre og Romsdal, Bergljot Landstad. – Vi ser at næringslivet i vår region satser stadig sterkere på forskning og etterspør høyere utdannet arbeidskraft. Skal næringslivet i distriktet fortsatt utvikles, må vi få mer av midlene til høyere utdanning og forskning dreid inn dit det sterke næringslivet er, sier hun til Sunnmørsposten.

– Mer kommersialisering er mulig

■ – Potensialet for kommersialisering av forskningsresultater ved norske universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter er større enn det vi ser virkeliggjort i dag, mener Geir Ove Kjesbu, administrerende direktør i det statseide investeringselskapet Investinor AS. Men det er for få aktører som kan utnytte potensialet. – Private investorer kommer ikke til å gjøre det slik situasjonen er i dag. Til det er risikoen for høy, sier han i et intervju på Forskningsrådets nettsider.

Innovasjonshjelp til offentlig sektor

■ Forskningsrådet skal lansere en egen policy for innovasjon i offentlig sektor. Rådet ønsker å styrke forskningen og forskernes deltagelse i innovasjon i offentlig sektor, og fremme spredning og bruk av resultatene. Blant tiltakene som foreslås, er utvikling av en «offentlig-ph.d.» etter mønster fra nærings-ph.d., opprette sentre for forskningsdrevet innovasjon i offentlig tjenesteyting og etablere en åpen programarena for innovasjonsprosjekter i offentlig sektor.

Ingen sammenslåing

■ Forhandlingene mellom Norsk Teknisk Museum og Norsk Maritimt Museum i Oslo om en mulig sammenslåing har brutt sammen, melder Aftenposten. Museene var pålagt av Kulturdepartementet å utrede mulighetene for en sammenslåing eller såkalt konsolidering i 2013. Norsk Maritimt Museum har isteden vendt seg mot Norsk Folkemuseum, og disse to institusjonene diskuterer mulig konsolidering, tidligst i 2014.

Vitensenter på Ås?

■ Et nedleggingsstruet Norsk Landbruksmuseum vil satse på mer samarbeid med Universitetet for miljø og biovitenskap, UMB, for å opprettholde driften, skriver Ås avis. Museet er fortsatt en privat stiftelse, men UMB skal utnevne leder og fire av syv styre-representanter. Profilen til museet skal også endres. – Det vi ønsker oss, er et slags «wiki-vitensenter» etter modell fra Darwin Centre i England, sier Victoria Sandberg-Kristoffersen, som jobber med forprosjektet. Årlig kostnad kan bli 35–40 millioner.



FOTO: KJERSTI SØRLIE RIMMER

Kapper og stas

Prosesjonar og pompøse seremoniar i academia har breidd om seg. På 1800-talet vart dette sett på som pynt og fjas.

AV: JOHANNE LANDSVERK



Doktorpromosjon i Håkonshallen
januar 2010. (Foto: Thor Brødreskift)



Akademisk prosesjon ved årsfesten 2012, Universitetet i Oslo. Fremst går rektor Ole Petter Ottersen (også fotografert på framsida) og prorektor Inga Bostad. (Foto: Kristin Svorte)

– DET ER GREITT å kle seg fint til fest, men ein treng ikkje sjå ut som klovnar! Eigentleg synest eg dette med kapper og prosesjonar berre er komisk, seier Odd Are Berkaak. Han er professor i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo (UiO), der semesteret i haust opna på vanleg vis med årsfest og stor akademisk prosesjon i universitetsaulaen. Til full musikk kom dei skridande inn i kappene sine: rektor og prorektor fremst i prosesjonen, og deretter alle dei andre kappekledd, både direktør, dekanar og styremedlemmer.

– Eg synest det er heilt i orden at vi ved nokre få utvalde høve kan skape litt ekstra høgtidskjensle på denne måten. Kappene skal ikkje framheve oss sjølve, men seremonien, seier rektor Ole Petter Ottersen ved UiO.

Årsfesten er berre eitt av arrangementa der toppleiinga må hente fram finstasen. For kapper er det også ved immatrikuleringsseremonien når studentane blir ønskte velkomne og under doktorpromosjonane, eller doktorkreeringane, der dei nye doktorane vert feira.

Berkaak er skeptisk:

– Kostyma som blir brukte i akademia, er ein arv etter embetsstanden. Kappene representerer makt, prestisje og rang. Det er ei form for maktspråk vi ser i alle kulturar. Alle maktritual, som til dømes prosesjonar, uttrykkjer ekstrem konservatisme ved å stå fram som om dei alltid har vore der. Ein kan jo spørje seg om akademia og faga er tente med dette.

Ville ikkje kopiere svenskane

Ifølgje professor John Peter Collett ved UiO har akademia i Noreg aldri pynta seg meir enn i dag.

– Men desse seremoniane er mykje nyare enn vi trur. Ved Universitetet i Oslo var kapp først brukt av Sem Sæland, som vart rektor i 1927. Då hadde vi greidd oss utan kapper i over 100 år. Kapp vart teikna av skodespelaren Per Aabel, som den gongen var kunststudent i Paris, seier Collett, som er historieprofessor og leiar for Forum for universitetshistorie ved UiO. For ser ein tilbake på historia, var det nye universitetet i Noreg, som vart oppretta i 1811, svært forsiktig med ytre symbol.

– Sverige har lange tradisjonar med pomp og prakt, særleg gjeld det universitetet i Uppsala, der det er pompøst nok den dag i dag. Men etter 1814 var den norske staten svært oppteken av ikkje å overta symbol som var knytt til svenskekongen. Noreg var eit demokratisk land, og den akademiske standen ville ikkje kopiere symbola til den svenske kongemakta, seier Collett.

I 1829 vart det likevel innført eit reglement for doktorgraden etter mønster frå København.

– Dette var eit eldgammalt mellomaldersk ritual. Alt gjekk føre seg på latin, og disputasane varte i timevis. Doktorpromosjonen var ein stor seremoni med mykje symbolikk som nok vart rekna som ganske merkeleg allereie på den tida. Men det var nesten ingen som tok doktorgrad, og seremonien vart berre brukt nokre få gonger før han vart avskaffa i 1845.

Med den nye universitetslova i 1845 vart latinen avskaffa, og også alt av overnasjonale og

latinske tradisjonar.

– Alt som fanst av årsfestar og høgtider, vart strippa ned. Skepsisen er typisk for Noreg på 1800-talet, då vi avskaffa adelskapet. Heile doktorgraden vart rekna som berre pynt og stas, seier han.

Inspirasjon frå utlandet

I følgje Collett vart universitetsjubileet i 1911 brukt som eit høve til å vise fram at universitetet i Noreg ikkje berre er ein viktig nasjonal institusjon, men del av det internasjonale vitenskapssamfunnet.

– Då var det ein svær prosisjon med utanlandske gjester som bar akademiske kapper og kjede, noko ein aldri hadde sett før i Oslos gater. Kappene er eit uttrykk for akademisk sjølvstende, og at universitetet berre er underlagt vitskapen sjølv. Vi ser dette også i kyrkja, der presten som har på seg kappe, er representant for noko som er mykje større enn han sjølv, og der det er Guds lov som gjeld, forklarar Collett.

– Så kapper og prosisjoner er uttrykk for makt?

– Ja, i eit land som Storbritannia er det viktig for universiteta å vise at dei har sjølvstyre. I dei akademiske prosisjonane ved Oxford og Cambridge insisterer dei framleis på å vise eiga makt, der kjem dei med septer og andre maktsymbol frå mellomalderen, og dei ber til og med våpen.

– Det er greitt å kle seg fint til fest, men ein treng ikkje sjå ut som klovnar!

ODD ARE BERKAAK, SOSIALANTROPOLOG VED UNIVERSITETET I OSLO

Kappene kjem

UiO hadde ingen rektor før W.C. Brøgger vart rektor i 1907. Då fekk han rektorkjede som ei gåve frå kong Haakon. Men det var først på 1920-talet at universitetet i Oslo sette i gang eit mangeårig komitéarbeid, der det vart laga eit stort program for årsfest, mottaking av studenter, innsetjing av rektor og doktorpromosjon som skulle gå føre seg kvart fjerde år.

Ved UiO var direktør Thor B. Kjelland ved Kunstindustrimuseet seremonimeister for doktorpromosjonane i mange år.

– Kjelland hadde ein smak for seremoniar som gjekk litt utover det vanlege, og mange syntest det mest vart latterlig. Det var ikkje nok med at rektor og dekanane skulle ha kapper, dei skulle også ha hattar. Men dekanane nekta. Det vart også laga ein doktorhatt til bruk ved

kreeringa av nye doktorar, men han vart aldri teken i bruk. Svenskane har doktorhatt den dag i dag, fortel Collett.

NTH først ute

Men først ute med å innføre kapper var Norges tekniske høyskole (NTH), oppretta i 1910.

– Ingeniørutdanninga ved NTH, som var den nyaste og mest moderne av alle, innførte mellomalderske tyske tradisjonar med kapper og symbol, og det var etter kopi av tyske tekniske høyskolar, som ikkje ville stå tilbake for dei gamle universiteta. Også dei vitskaplege høyskolane i Noreg, som tidlegare Tannlegehøgskolen, fekk sydd kappe til rektor. Ein kan vel seie at jo nyare institusjon og jo mindre akademisk tradisjon ein har å vise til, jo viktigare er det med kapper, meiner Collett.



Rektor Grønmo ved UiB deler ut doktordiplom til Hilde Hauge i 2009. Den svarte kragen viser at ho tilhører juridisk fakultet. (Foto: Bjørn Erik Larsen)



Årsfest ved UiO med universitetsleiinga, dekanar, universitetsstyret, prisvinnarar og vinnarar av Hans Majestet Kongens gullmedalje. (Foto: Kristin Svorte)

Men med studentopprøret på 1960-talet kom det ein nedtur. Den siste doktorpromosjonen ved UiO var i 1969.

– Nye doktorandar møtte då opp på kollegiemøte der bordet var overfylt med sakspapir og fekk overlevert diploma sine av kollegiet, og det var ikkje store høgtida.

Nye høgder i Bergen

I dag er det ingen som slår Bergen i kappebruk. Doktorpromosjonen i Håkonshallen kan vel stå som på eksempel på at interessa for pomp og prakt har nådd nye høgder. Ved UiB er det ikkje berre rektor, prorektorar, direktør, dekanar og universitetsstyret som kler seg i kappe. Sidan midten av 1990-talet har også alle dei nykreerte doktorane på seg kapper med kragar i ulike fargar. Fargen på kragen viser kva for fakultet doktorane høyrer til.

Ingunn Vie Skare på kontoret til universitetsdirektøren har ansvar for kappene, og ho sørgjer for at det alltid er kapper i rett storleik til alle nye doktorar. Ho fortel at det er stor interesse for å delta i seremonien:

– Det er ei form for overgangsrite, og eg synest dette er fine markeringar.

SIGMUND GRØNMO, REKTOR VED UNIVERSITETET I BERGEN

– Vanlegvis er 80 prosent til stades under doktorpromosjonen.

Også UiO og NTNU merkar aukande interesse blant doktorandane for å delta. I Oslo er det fire såkalla kreeringar i året, og om lag 70 prosent av doktorandane kjem. NTNU har promosjon éin gong i året.

– Vi merkar at stadig fleire har lyst til å delta. Og dei pyntar seg mykje meir enn før, gjerne i bunad, seier Kjersti Kremmervik ved informasjonsavdelinga ved NTNU.

Collett forklarar det slik:

– Frå 1980-talet vart vi igjen veldig glade i å pynte oss, og seremoniane har teke seg opp att. Problemet er å få ein tradisjon som har gått i gløymeboka, til å fungere i ein forenkla versjon utan at det verkar pompøst. År om anna held UiO stor middag for æresdoktorar, der antrekket er kjole og kvitt, eit plagg som ikkje mange i Noreg har hengande heime i skåpet. Men ein vil vel ikkje vere dårlegare enn Nobelfesten i Stockholm – der kongeleg pomp og prakt har vore med frå starten av. Det var nettopp dette vi i Noreg ikkje ville kopiere den gongen vi tok

slikt noko på alvor.

– Det blir lett noko nyrikt over det når universitetet i dag skal vise seg fram med kapper og prosesjonar. Seremoniane vert lett innhaldslause, der forma tek over og gjev lite mening.

Forsvarar seremoniane

Men rektor Sigmund Grønmo ved UiB er slett ikkje skeptisk.

– På denne måten markerer vi at UiB er del av ein mange hundre år gammal universitetstradisjon i Europa. Vi har ein prosesjon i samband med opninga av det akademiske året, der vi ønskjer nye studentar velkomne i det akademiske fellesskapet. Og vi har to doktorpromosjonar i året, der vi på ein staseleg måte feirar doktorane som har avslutta doktorgraden. I begge tilfella er det snakk om ei form for overgangsrite, og eg synest dette er fine markeringar.

– Men passar slike seremoniar inn i vår tid?

– Med seremoniane gjer vi litt ekstra stas på dei som blir nye studentar, eller dei som har teke doktorgraden. Det kan nok oppfattast som litt for pompøst i vår tid, men eg har ingen problem med å forsvare seremoniar i eit så lite omfang som vi har her.

– Du har sjølv tilhøyrt venstresida. Slik pomp og prakt stod lågt i kurs i dei radikale 1960- og 70-åra?

– Ja, på 1960-talet var det ein generell skepsis mot denne typen markeringar, og det galdt nok også meg. Men eg har i aukande grad fått forståing for at det er viktig å markere ulike



– Eg reknar meg ikkje blant dei radikale frå 60- og 70-talet, men i dag blir det mykje utvendig «bling-bling», seier John Peter Collett. (Foto: Johanne Landsverk)

overgangsritual på staselig vis og synleggjere at UiB er del av universitetstradisjonen.

– Trivst du med rektorkjeda på?

Grønmo ler.

– Eg går ikkje akkurat med det til dagleg, men ved opningar av internasjonale konferansar og andre spesielle høve. Rektorkjeda markerer at eg går inn i ei offisiell rolle. Då er det ikkje personen som talar på vegner av seg sjølv, men rektor som talar på vegner av heile institusjonen.

Men kva då med dei nye universiteta, har dei også kapper og seremoniar?

– Ved Universitetet i Agder har vi ingen kapper. Vi har diskutert dette med jamne mellomrom, men har kome fram til at det ikkje er naturleg med kapper og prosesjonar ved eit moderne universitet. Men vi er opptatt av at rammene rundt semesterstart, disputas og årsfest skal vere gode og prega av høgtid, seier rektor Torunn Lauvdal. Utsegna til Collett, om at di nyare institusjonen er, di viktigare er det med kapper, slår dermed sprekkar.

–Bør avskaffe heile stasen

Sosialantropolog Berkaak, som i denne artikkelen har uttrykt seg kritisk til kostymebruken i academia, tok sjølv doktorgrad i 1990. Då arrangerte UiO den første doktorkreeringsseremonien på 20 år. Berkaak uttalte då til Uniforum at han ikkje ville delta i ein seremoni «med dusker og knapper og rasling med gamle formularer». Men kanskje ville han ha delteke i dag?

– Nei, eg synest ein burde avskaffe heile stasen. Og kvifor skal ein bruke eit erkekonservativt uttrykk som kreering? Vi skal vere så moderne og grensesprengande ved universitetet, men samtidig skal vi rasle med gamle latinske omgrep.

Berkaak synest likevel det er bra å gjere stas på doktorandane under disputasen.

– Den som leier disputasen, pyntar seg i kappe for å vise kandidaten ære. Dette synest

eg er greitt.

Siri Hall Arnøy disputerte nyleg for doktorgraden ved Senter for energi og samfunn ved NTNU. På grunn av oppussingsarbeid kunne ikkje disputasen vere i auditoriet.

– Disputasen gjekk føre seg i eit klasserom på Dragvoll. I rommet var det sett inn ein talarstol og ein blomsteroppsats, seier Hall Arnøy.

Ho synest likevel det vart ein fin disputas.

– Det var først og fremst innhaldet som utgjorde alvoret og høgtida. Det gode alvoret kom av godt førebudde opponentar og gode fagdiskusjonar, og av at familie og venner fekk delta.

– Kva med den formelle ramma?

– Dekanen hadde kappe på seg, ja. Det var formelt, men eg har sans for at det skal vere ei høgtidleg ramme rundt disputasen, som markerer avslutninga på eit langt akademisk løp. Men når vi først snakkar om kapper: Neste generasjon studentar har jo vakse opp med Harry Potter, så dei er nok svært komfortable med at det er kapper ved universitetet. ■

Var det for lite pomp og prakt under disputasen?



BRYNHILD GRANÅS
Institutt for sosiologi,
Universitetet i Tromsø
disputerte i 2012

– Nei, det var storslagent, og akkurat passe. Det var eit strålende

ritual, og det at seremonien er offentlig, legg eit ekstra press på deg. Eg er så glad for at eg disputerte i Tromsø. Og etterpå fekk alle servert champagne og Kvæfjordjordbær.



MARIT ALSTVEIT
Institutt for helsefag,
Universitetet i Stavanger
disputerte i 2012

– Nei, det var ikkje for lite, men heller ikkje for mykje. Disputasen var i

eit stort auditorium. Her har vi ein enkel prosesjon, der dekanen går først inn i si kappe, og deretter kjem opponentar og doktorand. Eg synest det vart ein fin seremoni.



TRYGVE MONGSTAD
Institutt for energiteknikk
disputerte i 2012 ved
Universitetet i Oslo

– Det var i alle fall svært lite pomp og prakt. Det einaste var at vi gjekk på

rekke inn og ut av auditoriet, og at leiaren for disputasen hadde på seg kappe. Sjølv om det er litt fjollete, synest eg det er greitt. Men eg bryr meg ikkje så mykje om akkurat dette.

– DIREKTØR I KAPPE GJEV FEIL SIGNAL

Då Universitetet i Bergen vart oppretta i 1946, fekk både leiinga og den nye universitetsdirektøren kapper.

– Universitetsdirektøren var utnemnd embetsmann med sete og stemmerett i kollegiet, og dermed med måtte også han ha kappe, fortel historieprofessor John Peter Collett ved UiO.

UiO fekk universitetsdirektør i 1962, men han sat ikkje i kollegiet. Ifølgje Collett kunne ikkje den nye direktøren ved UiO vere dårlegare enn direktøren i Bergen. Han måtte så klart ha kappe!

– Direktøren insisterte på at han var embetsmann utnemnd av Kongen, og dermed måtte det syast kappe til fleire i administrasjonen som også var embetsmenn, noko som var fjernt frå skikken på 1800-talet.

I dag har styret ved UiO delvis valde og delvis eksternt utnemnde medlemmer, og alle har kapper. Collett meiner dette er feil.

– Dei eksterne styremedlemmene er ikkje ein del av den sjølvstyrte universitetskorporasjonen, og at direktørane går i kappe, gjev eit i beste fall uklart signal, seier han.



USA

Profittkritikk

■ Det demokratiske flertallet i USAs senat retter sterk kritikk mot profitt-drevne høyskoler etter en ny rapport fra en av senatets komiteer, skriver Huffington Post. – Profitt-drevne høyskoler krever uanstendige studieavgifter, tilbyr for dårlig utdanning og har skyhøye frafallsprosent, sier senator Tom Harkin fra Iowa. Han kritiserer institusjonene for å bruke 22,7 prosent av inntektene på markedsføring, men bare 17 prosent på undervisning. Republikanerne motsetter seg rapporten fordi den ikke ser på liknende forhold ved ikke-profitt-drevne og statlige institusjoner.

STORBRITANNIA

Advarer eliteuniversiteter

■ Oxford og Cambridge kan risikere å miste sin status som universiteter i verdensklassen hvis de ikke utvider opptaket av studenter. Les Ebdon, den nye lederen for det britiske opptakskontoret til høyere utdanning, advarer om dette. Han er bekymret over at 40 prosent av studentene ved disse universitetene kommer fra private skoler, som kun utdanner sju-åtte prosent av britiske barn.

– Hvis eliteuniversitetene skal opprettholde sin posisjon, er de nødt til å gi tilgang til hele spekteret av vårt samfunn, sier Ebdon til The Guardian.

USA

Mer ph.d.-etikk

■ Amerikanske doktorgradskandidater må få bedre innføring i etisk og ansvarsfull forskning, konkluderer Council on Graduate Schools i en ny rapport. Det amerikanske rådet viser til en undersøkelse av seks forskningsintensive universiteter, hvor det fremkommer at et overveldende flertall av master- og ph.d.-studenter utelukkende får informasjon om etikk og forskningsfuske fra sine veiledere. Rådet konkluderer med at undervisning i forskningsetikk i for stor grad er overlatt til enkeltpersoner og må systematiseres for å minske faren for uetisk atferd i forskningen.

AUSTRALIA

Tester presser forelesere

■ Nærmere 1000 forelesere ved ledende australske universiteter opplever urimelige krav til å gjøre studentene fornøyde, hevder fagforeningen for ansatte i høyere utdanning, National Tertiary Education Union. Studenter har i årevis evaluert forelesere i Australia, men nylig ble evalueringene tillagt større vekt, skriver Sydney Morning Herald. Ved Australian National University blir emner hvor studentenes tilfredshetsrater er under 50 prosent, vurdert kuttet. Forelesere og lærere rapporterer at de derfor føler seg presset til å senke kravene til studentene.

USA

Masseutdanning i endring

■ Millioner av studenter har strømmet til gratis, åpne utdanningskurs det siste året. Flere ledende amerikanske universiteter har i ulike prøveprosjekt åpnet enkelte emner for gratis nettstudier, men uten å gi studiepoeng. Ifølge New York Times har muligheter til å jukse ved eksamener gjort det vanskelig å tildele studiepoeng, men det er allerede i endring. Harvard og MITs felles nettstudium «edX» og Colorado State University melder nå at de vil innføre en forsøksordning med eksamener i overvåkede miljøer utenfor institusjonene.

SVERIGE

Utdanningsnivået øker

■ Antallet personer i Sverige som gjennomfører et utdanningsløp på minst fem år, har økt kraftig siden mastergraden overtok for hovedfaget for fem år siden. Det viser tall fra Høgskoleverket. Det er også en økning i antallet som gjennomfører flere grader. 9000 personer gjennomførte i foregående utdanningsår en utdanning som krever minst fem års heltidsstudier. Det er en økning fra 1500 for ti år siden. Nesten 60 prosent av de uteksaminerte studentene etter fem år er menn.



VERDEN

Ulike muligheter

■ Investeringer i utdanning øker i land verden rundt, men tilgangen til høyere utdanning fortsetter å være ulik, konkluderer OECD-rapporten «Education at a Glance». Rapporten anbefaler regjeringer å redusere sosial ulikhet og øke sosial mobilitet gjennom å øke investeringer i tidlig utdanning og opprettholde overkommelige avgifter for høyere utdanning, skriver University World News. Unge fra lavt utdannede familier har størst sjanse til å ta høyere utdanning i Australia, Irland, Sverige og Finland. Norge ligger noe under OECD-snittet.



SRI LANKA

Åpner tross streik

■ Myndighetene i Sri Lanka har bestemt at alle statlige universiteter skal gjenåpnes, etter at de ble stengt i august på grunn av en langvarig streik blant de vitenskapelig ansatte. Studenter og ansatte har i landsomfattende demonstrasjoner krevd at institusjonene skulle gjenåpnes for å forberede det nye studieåret. Til tross for at institusjonene igjen er åpne, fortsetter streiken hvor de ansatte krever 20 prosent økt lønn, at 6 prosent av landets BNP skal gå til utdanning og at universitetene skal gis uavhengighet fra politiske myndigheter, skriver University World News.



NORDEN

Sverige på topp

■ Sverige er forskningsstorkraften i Norden, viser en ny rapport fra Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU). De totale forsknings- og utviklingsutgiftene (FoU) i Norden ligger på om lag 290 milliarder NOK. Sverige stod for 39 prosent, Finland 24 prosent, Danmark 21 prosent, Norge 15 prosent og Island 1 prosent. Sett i forhold til BNP og innbyggertall bruker Finland mest, etterfulgt av Sverige, Danmark og Island, med Norge på bunnen.

AFRIKA

Trenger stat og privat

■ De statlige universitetene kan ikke dekke behovet for utdanning i Afrika alene. Det ble blant konklusjonene i Addis Abeba-deklarasjonen som regjeringsrepresentanter og akademikere underskrev på et møte for afrikanske land i Etiopia i august. Ifølge University World News oppfordrer deklarasjonen afrikanske regjeringer til å tilrettelegge for privat høyere utdanning. Regjeringene oppfordres til både å gjøre det mulig for innbyggerne å betale for utdanning og å innføre støtteordninger for private utdanningsinstitusjoner, som skattelette.



ELFENBENSKYSTEN

Universiteter gjenåpner

■ Etter to år med stengte institusjoner kan Elfenbenskysten igjen ta imot studenter ved landets fem universiteter. Universitetene er blitt rehabilitert etter stengning og ødeleggelser under krisen som fulgte valget, melder Radio France Internationale. Kapasiteten meldes å være svært lav i forhold til behovet. Nærmere 80 000 studenter, i tillegg til alle studentene som ikke har kunnet delta grunnet stengte institusjoner, krever studieplass. En annen utfordring er det dårlige forholdet mellom myndighetene og studentorganisasjonene, som har ligget i hard konflikt i flere år.

STORBRITANNIA

For lave krav

■ To av tre britiske universiteter har lavere krav til utenlandske studenters engelskkunnskaper enn det som anbefales. Det viser en undersøkelse gjennomført av tidsskriftet Times Higher Education. De anbefalte britiske kravene er et resultat på minst 6,5 poeng i den mest brukte språktesten. Likevel oppgir 58 av 88 britiske læresteder at deres generelle krav er 6 poeng på bachelornivå. Ifølge byrået som utarbeider språktestene, er det akseptabelt for yrkesrettede utdanninger, men ikke for akademisk rettede.

USA

Harvard-professor fusket

■ En avgått Harvard-professor er felt for forskningsfusket i en føderal granskning, melder The Boston Globe. Marc Hauser, en fremstående forsker og populær psykologiprofessor, ble allerede i 2010 felt for fusk i en intern granskning ved Harvard universitet. Konklusjonen om at Hauser fabrikkerte data og manipulerte resultater i eksperimenter, er nå bekreftet av en føderal forskningsinstans. Hauser, som sa opp sin stilling i fjor, vil ikke innrømme at han bevisst har fusket, men medgir å ha gjort feil. Han insinuerer imidlertid at han tar ansvaret for andres tabber.



EGYPT

Lovert frihet

■ Egypts nye, valgte president, Mohammed Mursi, har lovet å fjerne restriksjoner på organisasjonslivet ved landets universiteter, ifølge University World News. I en tale til 2000 studenter i Kairo uttalte presidenten, som selv er ingeniørprofessor, at universitetene skulle være frie. – Det er ingen hindringer i deres bevegelser, tenkemåter eller aktiviteter, sa Mursi til studentene. Representanter for en liberal studentorganisasjon mener at løftene primært var rettet mot islamistiske studenter, som i årtier har vært undertrykt av det styrtede regimet.



ANDREAS WAHL¹ KAN GJERNE LEGGJE SEG PÅ BENKEN TIL EIN HEALER,
SÅ LENGE HAN SLEPP Å HØYRE EI VITSKAPLEG FORKLARING PÅ HEALINGA.

REAL SOLSTRÅLE

ANDREAS WAHL I SAMTALE MED PER ANDERS TODAL
FOTO: ERIK NORRUD

«Hvad solskin er for det sorte muld, er sand opplysning for muldets frænde», heiter det i songen.² Og Andreas Wahl, programleiar for «Folkeopplysningen», følgjer oppskrifta til Grundtvig vidare: «al sand opplysning er mild og blid, så den vort hjerte må vel behage.» Det er ikkje så mange skarpe kantar på Wahl. Han likar stort sett folk – også dei som driv med reikihealing.

– Alternativbehandlarane er gjerne overtydde om at dei hjelper andre – og det gjer dei nok ofte òg. Når mange takkar dei oppriktig for hjelpa, føler dei jo at dei er viktige for andre. Da er det emosjonelt sårt om nokon pirkar i dette og spør: «Kva er det eigentleg som verkar her?»

Slik pinking driv Wahl med i «Folkeopplysningen», ein serie som kan minne om «Hjernevask» frå 2010. Men som programleiar er han langt mildare og mindre konfronterande overfor healerar og akupunkturørar enn Harald Eia var mot sosiologar og kjønnsforskarar i «Hjernevask». Den fysikkutdanna Wahl er ikkje særleg meir aggressiv i «Folkeopplysningen» enn han er som vikar i Barne-tv.

– Eg er nok ein snillare type enn Eia. Eg synest ikkje det er så hyggjeleg å fortelje folk at det dei forkynner, er i strid med vitenskapen. Og vi ønskjer òg å famne breitt: Programmet er ikkje først og fremst for dei mest alternative eller dei mest skeptiske. Det er for folk flest, som kanskje er litt nyfiske og lurar på om dette har noko for seg.

Men trass i den milde, ganske opne tilnærminga kjem ikkje alternativrørsla godt ut av «Folkeopplysningen». Wahl presenterer både empiriske studiar og enkle eksperiment i fjernsynsstudio, og resultatane til behandlarane er lite å skryte av. Med eit visst unnatak for akupunkturørane kan dei stort sett ikkje dokumentere noko som helst ut over placeboeffekten.

– Men placeboeffektar er reelle fenomen. Om «Folkeopplysningen» lukkast for godt, risikerer de å svekkje folkehelsa ved å punktere trua til folk?

– Hehe, eg ser den der. Men eg trur ikkje vi har så stor effekt. Det er vanleg at dei som er overtydde om noko, blir enda sikrare i si sak av å møte motargument. Psykologiske studiar viser at overtydingar er veldig vanskelege å endre.

«Folkeopplysningen» er i grunnen like mykje eit program om menneskeleg psykologi som alternativmedisin: om kva vi menneske trur og kvifor vi trur det, korleis vi tolkar og mistolkar verda.

– Vi lurar oss sjølve heile tida, seier Wahl.

– Vi hugsar best ting som stemmer med det vi trur på, og ser lettare fakta som styrkjer oppfatninga vår. Slik sett er det er noko vakkert med vitenskapen: Det er utruleg sårt for ein forskar å erkjenne at det han har prøvd å bevis i årevis, er feil, fordi andre klarer å vise veikskapar i arbeidet hans. Men det ligg i forskargjerninga at du må akseptere det og gå vidare. Den same innstillinga finn ein gjerne ikkje hos alternativbehandlarar – eller i befolkninga generelt.

– Det er forbløffande at vitenskaplege prinsipp som strir mot menneskenaturen, har fått slikt gjennomslag.

– Ja, det kjennest unaturleg. Alle kjenner vi oss trakka på tærne når nokon rokkar ved det vi har gjort. Men i vitenskapen er det ein del av greia: «No har eg laga dette – ver så god, kom og finn feil ved det.»

«Folkeopplysningen» stiller på enkelt, pedagogisk vis ut dei skrøpelege sidene ved dømekrafta vår.

– Når vi gjev forsøkspersonar eit homøopatisk middel, og fortel den eine gruppa at det skal verke oppkvikkande og den andre gruppa at det skal vere sløvande, blir det godt fjernsyn – og det demonstrerer kor lett påverkelege vi er. Og eg håpar vi kan vise ein del sjåarar at vitenskapleg metode har noko for seg.

– Det er eit slags «clash of civilizations», dette. Dei alternativorienterte let seg neppe imponere av empiriske studiar.

– Som sagt har vi ikkje som mål å overtyde dei frelst. Men mange forskarar, særleg dei naturvitenskaplege, har vore redde for å ta i dette feltet. Det kan fort bli ubehagelege diskusjonar av det. Men eg håpar vi kan bygge ned murane mellom vitenskapen og dei alternative og gjere dette lettare å snakke om. Det skal vere lov å seie: «Eg var hos ein healer i helga, og følte meg mykje betre etterpå» utan å bli latterleggjort. Og det skal vere lov å seie at dette ikkje heng på greip.

«Folkeopplysningen» har mange døme på ting som ikkje heng på greip. Ei av feilslutningane Wahl gjerne vil til livs, er denne: «Fordi vitenskapen ikkje kan forklare korleis ei behandling verkar, tyder det at ho verkar.»

– Det er heilt greitt å seie at vitenskapen ikkje har kome langt nok ut til å forstå behandling X. Men ein må jo òg sjå etter om behandlinga har effekt. Ein må faktisk finne ut om X verkar betre enn placebo, og i veldig mange tilfelle gjer det ikkje det. Men somme trur at sidan vitenskapen ikkje veit alt, tyder det at kvantefeltterapi fungerer.

– «Kvantefeltterapi»?

– Ja, det er faktisk noko som blir kalla det. Og det der er eit problem med mykje alternativ behandling. Eg kunne gjerne gå til ein healer og få litt varme, omtanke og kjærleik, eg. Men om heieren byrjar å forklare det han gjer, med omgrep frå fysikken, ord som eg sjølv kjenner godt, vil eg neppe slappe like godt av, seier Wahl.

– Det triste er at dersom ikkje folk flest kan naturfag, blir det så lett å

1 Andreas Wahl er fødd i 1983, og arbeider som vitenskapsformidlar og som programleiar i NRK. For tida leier han programmet «Folkeopplysningen» på NRK1. Wahl har ein mastergrad i fysikk frå NTNU.

2 «Hvad solskin er for det sorte muld». Tekst: N. F. S. Grundtvig, 1856. Melodi: Thomas Laub, 1924.



Gjennom arbeidet sitt i NRK har Andreas Wahl blitt ein slags nasjonal realfaglærer. Her legg han kommentarrøyst på ein av dei siste episodane av «Folkeopplysningen».

bruke ord som «kvante-», «energi», «frekvensar» og «resonans». Mange synest truleg det lèt fancy eller fornuftig. Og mange alternativfolk har ei tilsynelatande logisk, kvasivitskapleg tilnærming. Men måten dei brukar omgrepa på, stemmer dårleg med det eg lærte på universitetet.

Andreas Wahl er ikkje forskar, og gjev seg ikkje ut for å vere det. Han er meir å rekne som ein realfaglærer for nasjonen. Når han ikkje lagar fjernsyn, reiser han rundt og held såkalla «Vitenshow», ein miks av foredrag og underhaldande eksperiment. Også masteroppgåva hans i fysikk handla om eit didaktisk emne.³

– *Korleis står det eigentleg til med forståinga av vitskapleg metode – i skulen og i folket?*

– Eg har ofte tenkt at naturfaga i skulen kanskje burde handle mindre om kva vi veit, og meir om metoden, meir om korleis ein finn ut ting i vitskapen, seier Wahl. Han trur ikkje dette eigentleg er så vanskeleg å tileigne seg for ungane.

– Når eg held vitensshow, møter eg veldig mange skuleelevar, og alt i ganske ung alder har dei ei forståing av vitskapleg metode. Eg har eit triks der eg slepper Mentos-pastillar i ei flaske lettbrus og ei flaske vanleg

brus, og samanliknar effekten. Når eg spør om det er greitt at eg slepper tre Mentos i den eine flasken og fem i den andre, skjønner tilmed ungar i første skuletrinnet at det blir feil. Dei skjønner at om du skal studere effekten av ein variabel, må du halde andre variablar faste.

– *Alle bør kunne ein del grunnleggjande ting om fysikk, kjemi og biologi «for å leve fullverdige liv», har du sagt til Teknisk Ukeblad. Kva tyder det?*

– Det var ikkje heilt det eg meinte, den utsegna vart sett litt på spissen. Eg trur ein kan leve eit fullverdig liv utan. Men eg meiner at litt kunnskap om desse tinga hjelper oss til å gjere betre val i liva våre, anten det gjeld økonomi, helse eller tryggleik.

– *Tittelen på programmet dykkar er vel tilsikta gammaldags. Folkeopplysningsideen har tapt mykje av glansen sin.*

– Ja, «Folkeopplysningen» har noko gammalmodig over seg. Vi hadde eigentleg lyst til å kalle programmet «Fakta faen», men visste vi ikkje ville få lov. Men det er ikkje så feil å kalle det folkeopplysing: Det vi vil, er jo å opne auga til folk.

– *Folkeopplysing var eintydig positivt, ei formidling utan tvil: «Dette veit vi, og dette bør du vite.» No set folk spørjeteikn ved det meste, og det er sterke antiautoritære straumar i samfunnet. Det har òg positive sider?*

– Absolutt. Det er bra at folk er kritiske, og det er no uendeleg mykje informasjon å finne via nettet. Men det er òg ei utfordring, fordi ein kan finne så utruleg mange rare svar der ute som kan verke logiske og fornuft-

– Vi hugsar best ting som stemmer med det vi trur på, og ser lettare fakta som styrkjer oppfatninga vår.

3 Kan du velge fysikk uten å vite hva det er? En undersøkelse av fysikkens posisjon i naturfaget. NTNU 2009.



tige. Det er fort gjort å tulle seg inn i noko som ikkje heng på greip. Eg trur det er viktig å få meir kjeldekritikk inn i skulen. Ein tolvåring som skal skrive oppgåve på skulen, er ikkje utan vidare i stand til å vurdere eit blogginnlegg opp mot ein artikkel frå Nasa.

– Men er det eigentleg meir kjeldekritikk skulen treng? I læreplanane er kunnskapsmåla no erstatta av «kompetansemål», og det er meininga at elevane skal drive kjeldekritikk. Men det er vanskeleg å drive kjeldekritikk utan kunnskap.

– Jau da, ein kan ikkje berre utforske og stille spørsmål, alle treng basiskunnskap. Men som fysikar likar eg ikkje å seie at vi er bombesikre på noko som helst. Vitskapen er alltid i endring. Og dette er det vanskeleg å forklare unge menneske samtidig som vi slår fast at «dette veit vi». Det er ein balansegang. Eg er oppteken av at elevane skal skjønne korleis ein finn ut ting. Vitskapen handlar om å utfordre og kritisere det andre har gjort, og i det lange løp kjem ein til sikrere kunnskap.

– Autoritetar generelt er svekte for tida. Lærarar, legar, professorar, statsrådar – alle er under mistanke og blir utfordra. Ikkje berre av fagfellar, men òg av tolvåringar.

– Dette er ein grunn til at det kanskje er behov for eit program som «Folkeopplysningen». Ja, det er mange som utfordrar autoritetane i skulemedisinen. Og somme gjer det grundig, men andre seier berre at «Big Pharma har sponsa legemiddelforskinga og helsevesenet – så difor må alternativbehandling fungere». Det er mange slike kortslutningar.

– Ordskipa på nettet er ein del av dette fenomenet. Eg har prøvd å diskutere så sakleg eg kan med klimaskeptikarar i ulike nettforum, men det er til å bli galen av. «Cherrypicking» av studiar har blitt ein folkesport.

– Om ein ikkje er samd om reglane for korleis ein skal diskutere, blir ordskiftet krevjande. Og dette handlar ikkje berre om sunn skepsis til autoritetar. Mange trur òg på konspirasjonsteoriar om korleis styresmakten svik oss, lurer oss eller medisinerer oss i løynd med kondensstripen frå flya på himmelen, eller med vaksinar som styresmakten nyttar for å plante tungmetall i oss.

– Noko av skepsisen til vaksinar har i det minste ei rot i røynda. Somme vaksinar har faktisk vore feilslåtte og til dels skadelege.

– Ja, skepsisen kjem ikkje ut av lause lufta. Men vi har sett på vaksinemotstand i eitt av programma, og somme dreg det veldig langt. Det er viktig at folk skjønner litt av korleis vaksinar og gruppeimmunitet fungerer: Om for mange droppar ein viktig vaksine, kan dei utsetje også andre for fare, dei som ikkje kan ta vaksinen.

Andreas Wahl har funne si nisje som heiltidsambassadør for realfaga. Han må seiast å vere vel marknadstilpassa⁴, og er først og fremst ein underhaldar.

– Men eg har òg som mål å opne auga til folk for at realfaga ikkje treng å vere tørre og keisame. Unge i dag vil gjerne bruke dei kreative evnene sine, og trur kanskje ikkje at dei kan gjere det i realfaga. Eg håpar å bidra til at dei i det minste vil vurdere det.

Tilnærminga hans har ein del sams med festtalane til forskingsministarar og universitetsrektorar når dei skal skryte av forskning generelt og realfag spesielt: Vekta ligg på trolldomen og undringa i vitskapen.

– Men ein får inga forståing av verdien til falsifisering og fagfellevurdering ved å høyre om barnleg undring eller sjå fargerike eksplosjonar.

– Nei, slett ikkje. Men målet med showa mine er ikkje eigentleg å lære folk noko særleg, det er å så ei undring og gjere folk nyfikne. Folk ventar seg nokre smell, det må med. Men eg snakkar òg ein del om vitskaplege tenkjemåtar, vår plass i universet og kor vi kjem frå. Eg vil òg få fram at vitskapen kan røre ved fundamentale ting i livet.

Men kan det ikkje bli for mykje mas om denne undringa? Psykolog Jan-Ole Hesselberg, makkeren til Wahl i «Folkeopplysningen», tok opp dette i eit innlegg i Aftenposten i fjor.⁵ Hesselberg var kritisk til daverande statsråd Tora Aaslands hylling av nyfikne og spørsmål. «Store spørsmål kan både barn og fulle folk stille, og spørsmål alene skaper ingen kunnskap», heitte det i innlegget.

– Hesselberg er ein klok mann, han, seier Wahl.

– I «Folkeopplysningen» prøver vi å formidle ein del ting, men det er forsvinnande lite fagkunnskap ein får fram i eit underhaldningsprogram. Men målet vårt var å nå mange, og det har vi klart. Vi kunne lagt inn meir kunnskap, men da hadde vi kanskje fått færre sjåarar.

I same avisinnlegget stod det òg: «Vi har en naturlig motstand mot nitid datainnsamling og nøye analyser som ofte kreves for å forstå komplekse forhold. Da faller det lettere for oss med raske forenklete generaliseringer.»

– Opererer ikkje du med vitenshowa dine på eit vis som liknar på healerane: litt knall og magi og enkle svar på store spørsmål?

– Eg leverer noko magi, og eg forenkler forklaringane på ting, ja. Men eg vonar at dei forklaringane eg gjev, har bakgrunn i solid vitskap. Det er ein robot som køyrer rundt på Mars for tida og knuser stein med laser. Det er skikkeleg magisk, men det har vitskaplege forklaringar, seier Wahl, og held fram:

– Eg er forresten glad i tryllekunstnarar òg, eg. Dei er jo ærlege på at dei leverer magi, seier han.

– Sjølv om dei held litt att på forklaringane. ■

Per Anders Todal er frilansar i Forskerforum og fast journalist i Dag og Tid.

4 Gjennombrøtet til Wahl i ålmenta var videobloggen «Reale triks» på Dagbladet.no, som starta i 2008. Han har òg gjeve ut boka *Nært – sært – spektakulært* på Gyldendal, og sel ymse effektar på nettsida si.

5 «Spørsmål er ikke nok», Jan-Ole Hesselberg og lege Henrik Sahlin Pettersen, Aftenposten 11.04.2011.

HVEM: hovedredaktør Anne Marit Godal, fagredaktør Georg Kjøll, nettansvarlig Ida Jackson

HVA: Store norske leksikon

HVORDAN: holder styr på 400 fagansvarlige og 200 000 artikler

AV SIRI LINDSTAD

For en digital dannelses



Kjemi var ett av fagene som dominerte i det gamle leksikonet. Under polymerkjemi har man derfor lenge kunnet lese om kautsjuk – rå naturgummi. (Foto: Anne Elisabeth Næss)

PROSJEKT: Norsk nettleksikon. Inkluderer Store norske leksikon, Store medisinske leksikon og Norsk biografisk leksikon. **INSTITUSJON:** Det Norske Videnskaps-Akademi, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Sparebankstiftelsen DnB NOR, Universitetet i Oslo og Fritt Ord (prosjektstyre). **FINANSIERING:** Støtte fra Fritt ord og Sparebankstiftelsen DnB NOR. **UUNNVÆRLIG VERKTØY:** Ubegrenset datatrafikk og HTML. **PUBLISERINGSFORM:** På nettet. **NY KUNNSKAP:** Hvordan kunnskap blir utviklet og formidlet på det nye papiret – internett.

– Vår oppgave er å flytte academia ut på internett, slår Anne Marit Godal fast. Hun er hovedredaktør for Store norske leksikon (SNL), som fikk en ny vår etter at Fritt Ord og DNB Nor overtok leksikonet fra Kunnskapsforlaget høsten 2010. En omfattende renovering av den eksisterende artikkelbasen tok da til, og ja, det trengtes. Nå er Zaïre snart historie, og kun det, også i artikkelen om gorillaer, der landet nå kalles Kongo, slik det faktisk har hett siden mai 1997.

– Å renovere leksikonet er en enorm operasjon, med en masse tentakler som er viklet inn i hverandre. Her finner du hundre år med fagtradisjon og mange skjulte maktstrukturer med en rekke implisitte verddivurderinger. Det fantes 1000 artikler om gamle landskapsmalere, mens nesten ingen om fagbegreper i sosiologi, sier Georg Kjøll, som er en av fire redaktører som holder kontakten med de fagansvarlige.

– Vi overtok på en måte et rotete loft etter en eksentrisk gammel slektning, med sitt helt eget arkiveringssystem, konstaterer Ida Jackson, som er nettansvarlig.

Hundre år gamle røtter

Den gamle slektningen hadde levd et langt liv før dagens leksikonredaksjon overtok. Det begynte med Aschehougs konversasjonsleksikon, som ble gitt ut i fem utgaver fra 1907 til 1973. Da ble det slått sammen med Gyldendals konversasjonsleksikon, som begynte å komme ut i 1930-årene. Fra 1978 stod Kunnskapsforlaget som felles forlag. Første utgave i 12 bind kom mellom 1978 og 1981, og deretter fulgte ytterligere to utgaver før fjerde og siste utgave med 16 bind var ferdig i 2007.

I 2000 ble en digital versjon lansert som en lukket betalingstjeneste. I februar 2009 ble leksikonet så en gratis, reklamefinansiert nett-tjeneste, før den altså ble overtatt av de nye eierne høsten 2010. De danner sammen med



– Når man skriver en leksikonartikkel, må man kunne forklare det ene uten samtidig å forklare alt annet, sier Anne Marit Godal (i midten). Til venstre Ida Jackson, til høyre Georg Kjøll. (Foto: Anne Elisabeth Næss)

universitetene, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening og Det Norske Videnskaps-Akademi styret for en prosjektorganisasjon som frem til 2014 skal utvikle nettleksikonet og avklare grunnlaget for en langsiktig drift og finansiering.

Men hvorfor? Finnes ikke alt man trenger å vite, allerede der på nettet?

– Internett skriver ikke seg selv. Noen må gå inn og ta sosialt ansvar, påpeker Jackson.

Nytt dannelsesbegrep

Derfor skriver de, de vel 400 fagansvarlige som har bidratt så langt til en mer oppdatert versjon av leksikonet. De fagansvarlige er i stor grad vitenskapelig ansatte innenfor academia – alt fra stipendiater til professorer.

– Vi gjør bruk av folk med dokumentert kunnskap som kan skrive balansert om sitt fag. Innenfor en del løser emner, som for eksempel sport og spill, kan vi slippe til «vanlige» folk som fagansvarlige, om de viser seg å ha en solid realkompetanse, sier Kjøll.

De fagansvarlige honoreres, men det er kanskje likevel muligheten til å etablere seg som en framtreddende fagperson på et felt, som er den fremste motivasjonen for å bidra. Har en forsker skrevet en artikkel hos SNL, er veien kort til at vedkommende brukes som kilde av for eksempel journalister.

– Mange universitets- og høyskoleansatte legger sjela si i å skrive et veldig bra notat som de legger ut på den lukkede læringsplattformen Fronter. Men legger de det i stedet ut på SNL, når de enda bredere ut, sier Kjøll.

Alle brukere av leksikonet står imidlertid fritt til å komme med kommentarer og innspill til forbedringer til artiklene, om de logger seg på og skriver under eget navn. Enhver artikkels historikk ligger åpen, slik at man kan følge de ulike versjonene av teksten og hvem som har bidratt med hva.

– Vi har lyst til å sette en standard for et nytt dannelsesbegrep, det som kollega Jackson har kalt «digital dannelse». Det skal basere seg på debattkulturen og kildekritikken som vi kjenner



Alle foto: Anne Elisabeth Næss

tradisjonelt fra akademien. Men det skal også ta opp i seg nettkulturens respekt for innspill utenfra, der du skal vise at du er til stede og lytter til andre, sier Godal.

Kappløp

En god del artikler fra papirleksikonet duger fortsatt og får være med videre om det bare lukes litt i bedene. Andre artikler må skrives på nytt.

– Da vi overtok, så vi hvordan det eksisterende fagtreet og den faglige inndelingen avslørte en massiv dominans av realfagsomtale, mens samfunnsfagene utgjorde kun en minimal del. Det der handler om makt, om leksikonets og fagpersonenes gjenfortelling av hva som er viktig, sier Godal.

Per i dag ligger det vel 200 000 artikler i basen. Før tok det ti år å oppdatere en artikkel i leksikonet. Nå kan det skje umiddelbart. Men det krever sin fagansvarlige å holde tritt med den offentlige samtalen. Plutselig døde statsmeteorolog Vidar Theisen, og redaksjonen så at det ble søkt etter informasjon om ham, uten at Store norske leksikon hadde noen artikkel å by på. Samtidig oppstod en kriminalpolitisk debatt på Twitter, der tidligere justisminister Inger Louise Valles navn ble nevnt, og vips var det 40 lesere inne på SNL-artikkelen om Valle. Bare synd at den for eksempel ikke nevnte at hun gikk bort i 2006.

– Når en student googler et ord, skal vedkommende komme til oss. Kriteriet for at noe skal omtales på Store norske leksikon, er at det skal være noe som kan forskes på. Derfor finner du ikke oversikt over Kiwi-butikker eller guide til å knytte slips hos oss. Til gjengjeld er det her du skal kunne se hvor de faglige diskusjonene faktisk står, sier Godal.

Ut av speilsalen

Et suksesskriterium for leksikonet er å komme øverst på listen når noen googler noe. Ettersom leksikonet per dags dato omfatter mer enn 200 000 artikler, havner det stadig vekk høyest oppe. Wikipedia er likevel ennå den sterkeste utfordreren. Dette nettleksikonet redigeres etter det såkalte wiki-prinsippet, der det står enhver fritt til å bidra med innhold og til å redigere publiserte tekster.

Store norske leksikon er derimot ikke et slikt allmøte, sier redaksjonen bak.

– De fleste andre steder lytter vi litt ekstra til nettopp dem som har vist at de kan noe. Det at det på internett ikke skal finnes en arena med en viss respekt for hva du kan, er en veldig rar forestilling, som jeg også tror er midlertidig. Hos oss får du derfor en rolle, som fagperson.

Et begrep som brått dukket opp i kjølvannet av 22. juli, var «kulturmarxisme».

– Per i dag får man den nazistiske nettsiden Metapedia som øverste treff på google. Da er det ekstra viktig at vi får skrevet en artikkel som får treff over dem. Men teksten har vist seg å være svært vanskelig å skrive, ettersom det ikke finnes noe faglig bruk av «kulturmarxisme». Det er et ord som har blitt forsøkt definert i «speilsalen» på internett, der folk bare henviser



Pedagogikkprofessor Kaare Skagen er en av vel 400 fagansvarlige i Store norske leksikon. (Foto: Høgskolen i Oslo og Akershus)

EN AKADEMISK TILLEGGSOPPGAVE

– Vi trenger et leksikon som er kvalitetssikret. Et oppdatert og faglig solid leksikon er av stor betydning både for alle opplyste og interesserte lesere, men også for studenter i deres daglige arbeid, sier Kaare Skagen. Han er til daglig professor i pedagogikk ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Dessuten er han en av de vel 400 som bruker tid på å være fagansvarlige hos Store norske leksikon, der feltet hans er utdanning og pedagogisk teori. Han ble tilbudt dette fagområdet for noen år siden etter anbefaling fra sin forgjenger.

– Det er viktig at det er kompetente mennesker som skriver for et nettsted som Store norske leksikon. I akademien har vi jo flere slike tilleggsoppgaver, som for eksempel å bedrive fagfellelvurdering av artikler for nasjonale og internasjonale tidsskrifter. Forskjellen er at man her får et honorar for artiklene.

En av de nyeste artiklene han har skrevet for leksikonet, er om den tyske ungdomsforskeren Thomas Ziehe.

– Ziehe er kultursosiolog, og hans forskning om følgene av forandringer i ungdomskulturen for skolen har fått stor oppmerksomhet både i Tyskland og Skandinavia. Jeg underviser i didaktikk og skoleutvikling, og der er Ziehes perspektiver viktige. Da jeg så at det manglet en artikkel om ham i Store norske leksikon, skrev jeg derfor en. Leksikonartikler utgjør en egen sjanger. De er korte, men krevende å skrive, og kunsten er å få plass til det mest vesentlige. Det tar sin tid å skrive en god artikkel.

En vesentlig del av engasjementet som fagansvarlig går ut på å lese og følge opp e-poster han får fra brukere av leksikonet.

– Men stort sett består e-postene av konstruktive forslag til forbedringer av artiklene, sier Skagen.

til andres bruk av det, uten at det har et faglig belegg. I slike tilfeller må vi drive regelrett kunnskapsproduksjon. Nå har vi imidlertid endelig fått ut en artikkel om begrepet, sier Godal.

Ennå er det mye jobb som gjenstår, for eksempel å finne flere fagansvarlige. Redaksjonen anslår at de behøver 300 til. I 2014 skal premisene for den videre driften vurderes av eierne.

– Jeg tror vi vil lykkes i arbeidet med å finne en ny og relevant måte å formidle på mellom de som besitter kunnskap, og de som søker den, sier Godal. ■

Store norske leksikon

- gratis, ikke-kommersielt nettleksikon
- nettside: www.snl.no
- Per september 2012: 400 fagansvarlige, vel 200 000 artikler
- i gjennomsnitt 1,5 millioner brukere per måned





Pomp og prakt i mellomkrigstida

Hovudsaka i dette nummeret tek for seg pomp og prakt i akademia (side 12–17). Som eit apropos skal vi til september 1935 og 25-årsjubileet til NTH (Noregs Tekniske Høgskule i Trondheim, no del av NTNU). Den fyrste doktorgradspromosjonen ved NTH vart halden samtidig som jubileet, og kongehuset er godt representert – bak til venstre kan ein sjå kronprins Olav og kong Haakon. Biletet er frå Aulaen, opphavleg kalla Trappehallen, i Hovudbygningen ved NTH.

Hans Ramm Mørch var NTH-rektor på denne tida, men seremonimeisteren ved dette høvet var dr. Sigvald Schmidt-Nielsen. Ifølgje Mentz Indergaard i informasjonsavdelinga ved NTNU hadde Schmidt-Nielsen vore professor i teknisk organisk kjemi sidan 1913, og han var eit framstående medlem av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab. Slik sett hadde han tyngd nok til å bere vervet som «promotor», som vi ser med flosshatt. I boka *N.T.H femti år* av Olaf Devik (1960) heiter det at Schmidt-Nielsen gjennomførte oppgåva «i pompøs stil, bygget på den doktorale suksesjon han selv hadde ervervet i Basel og Uppsala, og med tradisjonssikker bruk av latinske formularer, i nær tilknytning til svenske doktorpromosjoner.»

Ifølgje Indergaard sit fleire NTH-professorar inne ved søyla til høgre: «f.v. (hvitthåret) prof. i vei- og jernbanebygging Kolbjørn Heje, prof. i metallurgi Harald Chr. Pedersen, prof. i elektromaskinbygging Karl Martin Faye-Hansen og prof. i fysikk Johan Peter Holtsmark (med briller).»

Indergaard fortel vidare: «I trappen rett i mot sitter inviterte 'honoratiores', eller VIP, som en vil kalle dem nå – blant annet fremtredende representanter for utenlandske akademiske institusjoner og lokale, offentlige myndigheter, som biskop, fylkesmann, ordfører, politimester, og den lokale øverste militære leder.» Men desse har han ikkje namna på.

Foto: Schrøderarkivet/Trøndelag Folkemuseum

20 NØTTER

Britiske band

- a) Kven LP-debuterte med «Rattus Norvegicus» i 1977?
- b) Kva for indieband frå Glasgow gjorde suksess i 1996 med «If You're Feeling Sinister»?
- c) Kva for Bristol-band er oppkalla etter ein liten naboby og har Beth Gibbons som vokalist?
- d) Kva heitte bandet som Ray og Dave Davies forma i 1964?

Foto: Wikipedia



- e) Kva for band har denne sjarmøren vore medlem av i 32 år?

Presidentar

- a) Kor er Aleksander Lukasjenko, ofte omtalt som Europas siste diktator, president?
- b) Kva heiter presidenten i Frankrike?
- c) Kva for diktator vart vald til Etiopias første president i 1987, og seinare dømd for folkemord?
- d) Kven vart president i Ukraina i 2005, etter «oransjerevolusjonen»?
- e) Kor er Dilma Rousseff president?

Andre verdskrig i Noreg

- a) Kva var tittelen til Vidkun Quisling som leiar for NS-regjeringa?
- b) Kor hadde Gestapo sitt hovudkvarter i Oslo – på ei adresse som for mange vart eit synonym for tortur?
- c) Ved kva for by stod våren 1940 slaget som vart rekna som dei alliertes første siger mot tyskarane?
- d) Kva for elv inngjekk i det tyske kodenamnet på angrepa på Noreg og Danmark?
- e) Kva heitte høgsterettsjustitiariusen som i 1943 vart leiar for Heimefronten?

Auget

- a) Kva er eit norskare namn på *macula lutea*, som er viktig for farge- og skarpsyn?
- b) Kven sine auge song Kim Carnes om i 1981?
- c) På kor lang avstand må du kunne lese eit bilskilt for å få førarkort?
- d) Kva del av auget er det som blir behandla med laser for å rette synsfeil?
- e) Kva er London Eye?

- a) Ministerpresident
 - b) Victoria Terrasse
 - c) Narvik
 - d) Weser («Unternehmen Wesertübung»)
 - e) Paal Berg
- Andre verdskrig i Noreg**

- a) The Strangers
 - b) Belle and Sebastian
 - c) Portishead
 - d) The Kinks
 - e) Duran Duran (det er Simon Le Bon)
- Britiske band**
- Svar:
- a) Kvitrusland
 - b) Francois Hollande
 - c) Mengistu Haile Mariam
 - d) Viktor Jusfsjenko
 - e) Brasil
- Presidentar**

10 KJAPPE



GUNHILD VARVIN

Medlem nummer 40129462 i Forskerforbundet

STILLING: Kommunikasjonssjef ved Henie-Onstad kunstsenter

UTDANNING: Hovedfag i medievitenskap fra Universitetet i Oslo

FØRSTE JOBB ETTER ENDT

UTDANNING: drev medieproduksjonsselskapet Varthom som jeg startet opp under studiene.

KARRIEREMÅL: Jeg må se hvor veien går. Målet er å ikke stoppe.

På verdens flotteste kontor

- Hva jobber du med akkurat nå?
- Ved siden av de vanlige aktivitetene jobber jeg med å samkjøre avdelingene for kommunikasjon og formidling her slik at vi kan bli enda bedre på publikumskontakt.
- Hvor tenker du best?
- Mens jeg skriver. Og om det stikker seg helt, hjelper det å ta seg en tur ut, enten for å løpe eller for å gå til et sted med masse trær.
- Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?
- *Remediation* av Bolter og Grusin (2000). Den fikk meg til å forstå at utviklingen av nye medier springer ut av et langt strekk i medieutviklingen.
- Hva skal til for å bli en god medieviter?
- Jeg synes det er viktig å ha hands on-erfaring med teknologi og produksjon av innhold, slik at man både kan ha en teoretisk og en praktisk tilnærming til faget.
- Hva er tabu i ditt fag?
- Vanskelig å si. Medievitenskap er et så åpent felt ettersom det har tatt opp i seg så mange fag. Utfordringen blir å være ydmyk overfor disse andre fagene.
- Hva karakteriserer kontorplassen din?
- Det er verdens flotteste, designet av arkitektene Eikvar og Engebretsen, med vinduer fra gulv til tak og naturlig dagslys hele dagen.
- Ved hvilken institusjon i verden skulle du gjerne tilbrakt et jobbår?
- Det måtte ha blitt The Museum of Modern Art (MoMa) i New York, ettersom de har en stor forskningsavdeling, god økonomi og spennende formidlingsprosjekter.
- Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?
- Jeg skulle gjerne jobbet med mat, ikke nødvendigvis bare som kokk. Men jeg skulle gjerne deltatt i både dyrking, tilbereding og presentasjon av god mat.
- Om du var statsråd med ansvar for forskning og høyere utdanning, hvilket enkelttiltak ville ha vært viktigst for deg å få gjennomført?
- Jeg hadde gjerne sett at man hadde fått et bredere fokus på ulike tilnærmingmåter til én og samme problemstilling, altså hente kunnskap fra ulike fagtradisjoner.
- Hva vil du lese mer av i Forskerforum?
- Jeg hadde gjerne hørt mer om folk som bruker deler av arbeidstiden sin til innovasjonsforskning internt i ulike bedrifter. Det er en akademisk gråsone hvor jeg tror det skjer mye spennende.

AV SIRI LINDSTAD

Tenkjetida er over

Ho kom som eit friskt pust. Då ho stod i salen fekk eg ei kjensle, som eg for lengst hadde mista med Tora Aasland; kjensla av at det kunne skje politikk her og no. Det var fyrste gongen eg såg Kristin Halvorsen i møte med sektoren for forskning og høgare utdanning. Etter ei omstokking av regjeringa, hadde ho vorte einaste statsråd i Kunnskapsdepartementet (KD), og overteke ansvaret for forskning og høgare utdanning etter Aasland. Arenaen var ein konferanse i Oslo i slutten av mars der KD mottok innspel til den kommande forskingsmeldinga. Halvorsen avvæpna seg sjølv som ein halvstudert røvar, og væpna seg sjølv som ein tidlegare finansminister. Ho sa noko slikt: – Med ei blanding av mi politiske røysle og dykkar studiepoeng, trur eg vi skal få gode resultat.

Då heile KD vart samla under éin minister i vår, kom vi tilbake til same situasjon som med Øystein Djupedal i den fyrste raud-grøne regjeringa. Overflatisk, men strukturelt sett gjev dette både éin stor fordel, og éi stor ulempe. Fordelen er å kunne sjå heile utdannings- og forskingsløpet under eitt. Ulempa er at forskning og høgare utdanning kan verte meir marginalt – i politikken, i realiteten, i media – og alle utvekslingssonene mellom desse. Den siste tida har eg fått med meg at Halvorsen har teke stilling til, eller nokon meiner ho bør ta stilling til, blant anna desse spørsmåla: Bør ein etablere ei privat høgskuleutdanning for flygeleiarar på Lista? Korleis kan ein gjere yrkesfagleg utdanning attraktiv? Kor mykje fråvær kan elevar i vidaregåande ha? Bør 10-åringar få karakterar på skulen? Er det trygt å sende eittåringar i barnehagen? Ingen skal skulde henne for å ha ein monoton kvardag.

Då Gudmund Hernes vart helseminister på 1990-talet, gav han seg sjølv ei tenkje- og fredingstid på 100 dagar før han ville kome med eigen politikk – og svare på kritikk mot han. No har Halvorsen hatt eit halvår med det nye ansvaret, saman med statssekretær Ragnhild Setsaas, som avløyste Kyrre Lekve. Kva politikk for forskning og høgare utdanning har

Halvorsen og Setsaas? Eg anar ikkje. Ein skal leite lenge for å finne både overordna politikk og gode enkeltsaker. Men eg har festa meg ved eitt poeng ho har lagt vekt på, og halde fast ved, noko som er greitt sidan poenget er godt: Mykje av forskinga i Noreg er sektorstyrt. Kvart departement har eigne forskingsløyvingar, og mange har eigne forskingsinstitutt. Det er opp til henne å vere pådrivar for å få dei andre departementa til å satse nok på forskning, og at forskinga «dekkjer dei viktigaste behova» (yttra til Morgenbladet i samband med den nylege evalueringa av Forskringsrådet).

Utover dette har Halvorsen kome med ein del enkeltmeiningar, og ho har stundom vist til forskingsmeldinga, som er under arbeid. Men ventetida er for lang til at dette held. Meldinga vert lagt fram nærare sommaren 2013 vil eg tru, og mellom ei naturleg fredingstid for å setje seg inn i sakene og dette treng vi ein politikk, ein vilje og nokre haldepunkt. Eg er ikkje fyrst og fremst ute etter ein statsråd som er meir synleg på feltet, men ein som tek fatt i dei vanskelege sakene, og får gjort noko med dei. Når det

gjeld nokre av dei faste problemstillingane for norsk forskning og høgare utdanning er det meir eller mindre status quo, og Halvorsen/Setsaas er meir eller mindre fráverande. Eller arbeider dei svært godt i det løynde? Her er tre utvalde:

1. Noreg heng framleis etter resten av Norden i investeringar til forskning og utvikling (FoU).

Dette vart stadfesta i evalueringa av Forskringsrådet som vart overlevert kunnskapsministeren i september. Både per innbyggjar og som prosentdel av BNP ligg vi på botnen, og spesielt langt bak Sverige og Finland. To statsbudsjett med nullvekst er

ein del av forklaringa.

2. Tilstrøyminga av studentar aukar stadig, og set systemet under press. Det manglar ein plan for korleis ein skal ta mot stadig fleire stu-

dentar, og korleis ein skal ruste opp bygga og infrastrukturen i sektoren. Problemet vert skjerpa av at ein stadig større del studiepoenga som vert avlagde er finansierte med berre 40 prosent av kostnaden. Institusjonane sjølve må dekkje hovuddelen – 60 prosent – for såkalla studentar på marginalen. Dette er eit trugsmål mot kvaliteten på høgare utdanning, og kor tett undervisinga er tilknytt forskinga.

3. Tid til FoU: Regjeringa har så langt avvist dokumentasjonen på at

forskningstida er under press. Rapporten frå Arbeidsforskringsinstituttet før i år viste at forskarar arbeider i snitt vel 47 timar i veka, 10 timar meir enn avtalefesta arbeidstid. For å kome med naudsynnte tiltak, må styresmaktene starte med å forstå og vedkjenne seg problemet. Her ser Halvorsen ut til å bygge vidare på noko av det svakaste i arven frå forgjengarane Tora Aasland og Kyrre Lekve: unnamanøvrar. Forskerforbundet har starta kampanjen Fritidsforskning (omtala på side 8) for å rette merksemd mot at mykje av norsk forskning vert gjord ubetalt, og utover vanleg arbeidstid. Som ein kommentar til kampanjen, sa Halvorsen til Forskerforum. no: – Jeg mener at det absolutt skal være mulig å kombinere en akademisk karriere med familieliv. Dersom det akademiske personalet ikke får brukt den tid som er avtalt til forskning i stillingene sine, må dette tas opp med arbeidsleder.

At strukturelle problem som dette, skal kunne løysast med ein samtale med sjefen, er i beste fall naivt. Til slutt: Det skal seiast at Halvorsen har fått desse problemstillingane i fanget, og så å seie kjempar mot både eigne forgjengarar og sannsynlegvis – til ei viss grad – regjeringa. Den politiske viljen til verkeleg å gjennomføre forskingssatsinga, som ho er formulert i to regjeringserklæringar, ser ikkje ut til å vere sterk nok. Forsking og høgare utdanning ligg og vakar blant dei mellomviktige sakene.

8. oktober kjem regjeringa med framlegg til statsbudsjett for neste år. Då får vi nokre svar. Lat dei vere så tydelege at eg må skjemmaast over denne teksten.

Ein skal leite lenge for å finne både overordna politikk og gode enkeltsaker.



Redaktør
Kjetil A. Brottveit

Forskning og høgare utdanning ligg og vakar blant dei mellomviktige sakene.

LEDER KRONIKK DEBATT BØKER

Send kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2 000,-. Innlegg må være maksimum 2000 tegn. De blir ikke honorert.

Om å lede Forskerforbundet fremover

«Alle» er enige i viktigheten av forskning, men det er uendelig langt frem til at samfunnet tar de reelle konsekvensene av erkjennelsen. Det skriver Petter Aaslestad, innstilt som leder for Forskerforbundet.

Representantskapsmøtet avholder som kjent valg av ny leder for Forskerforbundet den 17. oktober. En faglig og geografisk bredt sammensatt valgkomité har enstemmig innstilt meg til ledervervet. Jeg takker komiteen for tilliten – og Forskerforum for denne anledning til å gjøre meg kjent overfor Forskerforbundets 18 000 medlemmer.

I siste nummer av Forskerforum minner vår avtroppende leder Bjarne Hodne om representantskapsmøtets store sak: sluttbehandling av arbeidsprogrammet, som vil legge rammene for forbundets arbeid i treårsperioden fra 2013. I dokumentet skal organisasjonen presentere sin fagpolitiske profil, og de konkrete målene settes for neste periode innenfor områdene «lønn» og «arbeidsbetingelser». Det nye hovedstyret har ansvaret for å realisere arbeidsprogrammet. Hodne minner om at måloppnåelsen helt og fullt er avhengig av forbundets gjennomføringsevne. I samme artikkel retter dessuten Hodne oppmerksomheten mot viktigheten av styrkede politiske nettverk: «En utbygd organisasjon som styrker sin rolle som politisk aktør, vil bedre Forskerforbundets gjennomføringsevne og dermed muligheten til å nå de målene som representantskapet fastsetter når arbeidsprogrammet vedtas.»

Også jeg ser det som helt sentralt å konsentrere arbeidet videre både mot vår gjennomføringsevne og mot dialogen med viktige samfunnsaktører.

For å få til dette er det etter min mening avgjørende at den nye lederen av Forskerforbundet har lederkompetanse på høyt nivå; stor faglig legitimitet innen forskning og høyere utdanning; internasjonal erfaring; et stort, relevant kontaktnett; gode evner til å kommunisere og forhandle, til å virke samlende og til å arbeide langsiktig og strategisk. Dette må til for å få

gjennomslagskraft i sektoren og i den brede offentligheten slik at vi får satt forskningspolitiske saker på agendaen og derved beredt grunnlaget for bedre ressurstildeling og for bedre lønnsvilkår for våre medlemmer. Jeg vil her trekke frem enkelte punkter fra min bakgrunnserfaring som vil være viktige for å fylle disse ambisjonene.



PETTER AASLESTAD, innstilt av valgkomiteen som lederkandidat til Forskerforbundet 2013–2015. Professor ved NTNU og styreleder i NOKUT.

Lederkompetanse: Jeg var dekanus ved det humanistiske fakultet ved NTNU i to sammenhengende perioder (fra 1999). Fra 2002 var jeg leder for det nasjonale fakultetsmøtet for HF-fag. Jeg er styreleder i NOKUT (fra januar 2007 frem til kommende årsskifte). Dessuten er jeg styreleder for Forskningsrådets nye program «Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger» (SAMKUL) som skal bli et nytt hovedsatsningsområde for Forskningsrådet (samlet budsjett på nær 350 millioner).

Som leder for HF-dekanene tok jeg initiativet overfor daværende statsråd til det som har blitt «nasjonal strategi for humanistisk forskning». Jeg arbeidet for en fornyelse av HF-fakultetet ved NTNU og for å integrere humanistiske perspektiver i et teknisk-naturvitenskapelig universitet. I NOKUT har dreiningen fra «kontroll» til «utvikling» av faglig kvalitet stått sentralt. Begge steder medførte endrede faglige fokus også omfattende

sierte prosjekter, internasjonale konferanser og utgitt en rekke artikler og bøker. Mine interesser går ofte i tverrfaglig retning, og jeg er opptatt av å overskride skillelinjer mellom ulike vitenskapelige kulturer. Som leder i academia har jeg ofte vektlagt viktigheten av tettere samarbeid mellom administrative og vitenskapelige ansatte for å få til best mulig undervisning og forskning.

Internasjonalisering: Før jeg kom til Trondheim i 1992, var jeg i 13 år vitenskapelig ansatt på Universiteit van Amsterdam, Nederland. Jeg er for tiden blant annet norsk medlem i The Standing Committee for the Humanities innenfor European Science Foundation. Forskningsrådet har foreslått meg som styremedlem til et av de nye organene innenfor Science Europe og til programstyrer til bilaterale forskningsprogrammer innen EØS-området.

Det er viktig at lederen av Forskerforbundet har solid kunnskap om internasjonal høyere utdannings- og forskningspolitikk. Både videreutviklingen av Bologna-prosessen og utviklingen innenfor EUs rammeprogrammer, Det europeiske forskningsrådet osv. er av sentral betydning for våre medlemmers arbeidsforhold og -betingelser fremover.

Nettverk: Gjennom min tid som dekan, leder for HF-dekanene i Norge og som leder i NOKUT har jeg opparbeidet et bredt kontaktnett. Jeg har samarbeidet godt med kunnskapsministrene (Giske, Clemet, Aasland og Halvorsen) – uavhengig av deres partipolitiske ståsted.

«Står vi i fare for å miste de gode hodene?»

organisatoriske omlegninger.

Legitimitet: Jeg har vært professor i nordisk litteraturvitenskap siden 1994. Jeg underviser, med glede, på alle nivåer og har veiledet en rekke studenter på hovedfag/master – og doktorgradsnivå. Jeg har ledet forskningsrådsfinan-

Som NOKUT-leder deltar jeg fast blant annet på Universitets- og høyskolerådets representantskapsmøte og i de private høyskolars nettverk, og møter således samtlige rektorer og direktører i den høyere utdanningssektoren. Jeg kjenner godt til de enkeltes institusjoners ulike utfor-



dringer, både de private og de offentlige, gamle og nye universiteter og de ulike små og store høyskolene rundt om i landet. Som NOKUT-leder har jeg nær kontakt med embetsverket i Kunnskapsdepartementet og treffer mer eller mindre regelmessig departementets politiske ledelse, Stortingets KUF-komité, så vel som dets enkeltmedlemmer.

Verdsetting av lønn i kunnskapssamfunnet: Det er bred politisk enighet i Norge om betydningen av å satse på forskning og innovasjon i de kommende tiårene. Arbeidsinnsatsen til Forskerforbundets 18 000 skarpe hoder er avgjørende for å imøtekomme samfunnets behov for kompetanse og innovasjon. Selv om paradoksalt nok «alle» er enige i at forskning er viktig, er det uendelig langt frem til at samfun-

et godt nivå «uten å være blant de aller beste». Lederen av evalueringen, Erik Arnold gikk langt i å antyde på pressekonferansen 10. september at kvalitetsutviklingen innen norsk forskning kunne synes å ha stagnert. Dette er i så fall et alvorlig signal både til storsamfunnet og til oss som organisasjon. Står vi i fare for å miste de gode hodene? Forskerforbundets innspill til den nye forskningsmeldingen la vekt på at forskning må fremstå som en attraktiv karrierevei. Det er derfor avgjørende å sikre konkurransedyktig lønnsnivå i forskningssektoren. Evalueringen av Forskningsrådet viser alvor bak disse kravene og den betydelige oppgaven Forskerforbundet har i tiden fremover for å få økt fokusering på hvor viktig vårt arbeid er. Forskerforbundets nye kampanje «hjernekrav-

mot den samfunnsmessige betydningen av våre medlemmers kompetanse: mot det mangfoldet som medlemsmassen representerer, og mot heterogeniteten i det norske forskningslandskapet. Det er allerede kommet signaler om at den nye forskningsmeldingen vil fokusere på instituttsektorens rammevilkår (noe jo også Forskerforbundet har spilt inn til statsråden). Det vil videre være viktig for oss å fremheve den betydelige forskningsinnsatsen som finner sted innenfor museene, arkivene, sykehusene og bibliotekene.

Som leder av Forskerforbundet vil, som sagt, den sentrale oppgaven innad være å lede arbeidet med å realisere Forskerforbundets arbeidsprogram. Jeg er vant til å arbeide etter overordnede strategier og aksepterer ikke munnhellet om at «kulturer spiser strategiene til lunsj». Det vil være viktig å bidra til utvikling – og eventuell fornying – av sekretariatets organisasjon slik at den best mulig er i stand til å utføre den politikk som styret legger rammene for. Styreleder og generalsekretær vil være et viktig tospann i det daglige. Det er avgjørende at styret sammensettes slik at det innehar «komplementær kompetanse», og at styret derigjennom kan utvikles til et godt, helhetlig og effektivt kollegium. Gjennom arbeidet i NOKUT med godkjenninger av kvalitetssikringssystemer og studieakkrediteringer kjenner jeg faktisk til hver eneste høyere utdanningsinstitusjon i landet, og jeg ser frem til å bistå lokallagene i å rette oppmerksomhet mot de sakene der Forskerforbundet lokalt finner at «skoene trykker».

Når ens egen organisasjon ber en om å stille som lederkandidat, blir man nødt til å foreta en grundig gjennomtenkning. Og jeg har altså kommet frem til at jeg i de tre neste årene gjerne – og med stor glede – vil bruke min kompetanse og arbeidskraft i Forskerforbundets tjeneste, og jeg håper representantskapsmøtet gir meg tillit til å lede Forbundet fra 1. januar 2013.

«Jeg er vant til å arbeide etter overordnede strategier og aksepterer ikke munnhellet om at 'kulturer spiser strategiene til lunsj'.»

net tar de reelle konsekvensene av erkjennelsen. Vårens lønnsoppgjør kan eksempelvis gå utover rekrutteringen til høyskolelektor. Lektorer med tilleggsgutdannning i den videregående skolen har nå begynnerlønn drøyt 50 000 høyere enn høyskolelektorene (ifølge Forskerforum nr. 7/12). At lønnsavstanden mellom universitetslektorer og lektorer i den videregående skolen øker, i favør av sistnevnte, regner jeg med vil bli et tema i forbindelse med fastsetting av arbeidsprogrammet for kapitlet «lønn» på representantskapsmøtet.

I skrivende stund foreligger den internasjonale evalueringen av Forskningsrådet. Rapporten understreker det vi har visst lenge: Sammenlignet med andre land investerer Norge lite i forskning og utviklingsarbeid som andel av BNP. Og norske forskningsresultater holder

tverk» vil bli et sentralt verktøy fremover for å synliggjøre betydningen av våre medlemmers arbeidsinnsats for samfunnets videreutvikling. Min erfaring med prosjektledelse og langsiktig strategiutvikling vil være av verdi for prosjektet. (I skrivende stund får vår kampanje for øvrig gratis drahjelp av Morgenbladets kåring av ti unge fremragende forskere, der jeg har hatt gleden av å sitte i juryen. Det er umulig ikke å la seg begeistre av disse unge menneskenes utstråling, formidlingsevne og fremheving av forskningens grunnleggende betydning.)

Kunnskapsminister Halvorsen har i flere sammenhenger fremhevet at forskning er sektorovergripende, og at det er nødvendig med økt forskningsinnsats også på sentrale saksområder til de andre departementene. Dette gir Forskerforbundet godt grunnlag for å fokusere

Ordmagnetisme

Ei bok for spesielt interesserte – som det bør vere mange av.

Nokre ord og omgrep er som symbolske magnetar, dei trekkjer til seg eit mangfald av andre ord, omgrep, personar og aktivitetar. Det gjer dei gjerne fordi det er prestisje og/eller pengar knytte til dei. FoU-omgrepet er ein slik symbolsk magnet som utløyser tidsressursar og pengar. Nokre gonger vert ressursane kanaliserte til konsentrert forskingstid brukt på å søke erkjenning og ny kunnskap, andre gonger sløste bort på støtte til slaraffenliv og statssubsidiert ignoranse. Eit norsk – men kanskje ikkje særnorsk – fenomen er at omgrepet dei seinare åra har mobilisert fagforeiningsinteresser som søker å etablere eit klart skilje mellom forskingstid og fritid, eit kunstig skilje som bryt med sjølve essensen i forskning som aktivitet, men som kan – ja, nettopp! – utløyse meir pengar.

Slike prosessar på mikronivå er responsar på etableringa av FoU som politisk og statistisk makrokategori frå 1960-åra av, borne fram og standardiserte i regi av OECD, først med vekt på FoU som økonomisk innsatsfaktor, seinare med aukande vekt på resultat av aktiviteten. Tesen i denne boka er at dette FoU-omgrepet er «under press» frå konkurrerende definisjonar av kva FoU «er», eit press som utfordrar omgrepet qua statistisk komparativt omgrep på tvers av sektorar og land. Og 12 kapittel av 12 forfattarar (mange av dei samforfattarar) underbyggjer tesen på ulike område.

Nasjonalt tek dette presset form av konkurrerende definisjonar på ulike forskingsarenaer: På universiteta blir nok ikkje skiljet mellom grunnforskning og bruksretta forsking opplevd som inadequate, men det som står på spel, er forsvaret av den frie forskinga. I instituttsektoren er den i aukande grad konkurranseutsette oppdragsforskninga eit særdrag som får den alltid (og også denne gong med rette) tilstadesverande Gunnar Sivertsen til å argumentere for at ein ikkje bør forvente same samanhengen mellom aktivitet og vitenskapleg publisering her som på

andre område; her er inntekter frå oppdragsforskning ein meir adekvat resultatindikator enn publisering. I helsesektoren fører sektorspesifikke kjenneteikn og styringsbehov til framveksten av andre kategoriar – som translasjonsforskning.



Utviklingsomgrepet («Uen») fekk frå OECD si side ei brei og elastisk utforming som skulle gjere det mogleg å inkludere nyskapande kommersiell verksemd som ikkje er forskings- men erfaringsbasert, særleg i private føretak. Men utviklingsarbeid, slik dette vert definert i høgskulesektoren, fell utanfor definisjonen til OECD, slik sentrale aspekt ved innovasjonsomgrepet – dette nye honnørordet også i ofentleg sektor – gjer det.

I tillegg – og truleg meir avgjerande enn desse nasjonale variasjonane – genererer internasjonale forskingspolitiske trendar og særleg EUs arbeid for eit felles europeisk forskingsområde (ERA) eit aukande klassifikasjons- og kontrollbehov med påfølgande eksplosjon i FoU-indikatorar.

Språket i boka er knusktørr norsk utgreiingsprosa, 233 sider nesten utan ei oppløftande setning. Så det er ei bok for spesielt interesserte dette. Men dei bør det til gjen-

gjeld vere mange av. For ho gjev ei informativ første innføring i FoU-omgrepet variasjonsbreidd, med vekt på definisjonar, klassifisering og måling, skriven av forfattarar som sjølve er sentrale i defineringa, klassifiseringa og målinga, mange av dei frå NIFU. Slik bør ho vere grunnkunnskap for alle oss som arbeider innanfor feltet, vi som både er målingas objekt og handlande subjekt i den vedvarande striden om FoU-ressursar i våre eigne lokale forskingsorganisasjonar.

Boka er altså eit FoU-arbeid om FoU. Ho kunne hatt tittelen «Til litt til tal» med undertittelen «Når målarer reflekterer». For dette er artiklar frå forskarar i det fagleg-statistisk-byråkratiske FoU-feltet, med refleksjonar som gjev lesaren tillit til den metodiske kompetansen deira og blikket dei har for spenningar og dilemma dei står andsynes. Men vurdert som FoU-arbeid har ho noko innovervendt over seg. Referansane i dei fleste artiklane er til OECD-dokument og andre policy-dokument på EU-nivå og nasjonalt nivå, i kombinasjon med forfattarane sine eigne utgreiingar og rapportar. Langt færre av forfattarane har hovudtynga av referansar til fagfelleverderte publikasjonar.

Om boka er informativ som første innføring i kva FoU-omgrepet handlar om, vil nok mange forskarar som har arbeidd med desse problemstillingane, vurdere henne som innestengd i sine eigne premiss. Det gjeld ikkje minst dei som er opptekne av kunnskapssosiologi og -historie. For boka står, sjølv om det finst ansatsar her og der, langt frå den historiserande og kunnskapssosiologiske tradisjonen som til dømes den moderne klassikaren *Trust in numbers* representerer, ein tradisjon som syner korleis omgrepa fangar oss og omformar oss, slik dei har forma forfattarane av denne boka.

Men slike veikskapar tel ikkje med når publiseringresultata vert talde. 12 artiklar. 12 forfattarar. Ei bok. Rett og slett.

AV ODDGEIR OSLAND

Nasjonen som familie

ELISABETH OXFELDT

Romanen, nasjonen og verden:

Nordisk litteratur i et postnasjonalt perspektiv

Universitetsforlaget, 2012

306 sider

Veil. pris: kr 349



Dette er ikke en bok om 22. juli. Men parallelt med min lesning av Oxfeldts romananalyser preges nyhetsbildet fremdeles av ansvars-

og skyldplassering. Akkurat nå er det PST og Eskil Pedersen som får gjennomgå. Med det som bakteppe setter Oxfeldt *nasjonen* i et nytt lys. Vi kan starte omtrent der professoren i nordisk konkluderer: «Metaforen om nasjonen som et hjem og en familie er grunnleggende for moderniteten fordi den kompenserer for den moderne hjem- og rotløsheten», skriver hun. Hvordan kom hun hit?

Oxfeldts prosjekt, som er en del av et nordisk forskningsprosjekt, er å analysere nordiske *nasjonalromaner*. Her betyr det «den spesifikke formen for roman som søker å fortelle historien om et folk». De er fra den *postnasjonale epoke*, som her brukes «ut fra en forståelse av at det nasjonale fortsatt gjør seg gjeldende, men at det ligger i tiden å problematisere det nasjonale framfor å ta det for gitt». Prosjektets første tvist: Oxfeldt vil sammenligne disse romanene med hver sin internasjonale bestselger (hvorav én er film) med handling fra et ikke-europeisk land. Prosjektets andre tvist: Ingen av romanene, verken de nordiske (blant annet av Dag Solstad, Hanne Ørstavik og Peter Høeg) eller de internasjonale (blant annet av Rohinton Mistry, Aravind Adiga og Khaled Hosseini) kan betraktes som nasjonsbyggende i tradisjonell forstand. Snarere enn å finne ut om det stemmer at romanene har likheter, vil hun vise *hvordan* de nasjonale historiene ligner hverandre på tvers av kulturer og landegrenser.

Boka har en sjangertypisk oppbygging med fem temakapitler, etter en innledning med sentral teori og metode, der Benedict Andersons (1983) forestillinger om det nasjonale og postkolonial teori dominerer det teoretiske utgangspunktet. Kapitlene er inndelt etter

kjønns- og familievariabler knyttet til det kvinnelige, brødrene og barnet, så et kapittel om urbefolkningen og et om globale relasjoner, før konklusjonen.

Hva finner Oxfeldt? Gjennomgående er boken svært rik på konkrete og interessante analytiske poenger. Det gir boken et eget indre driv, men demonstrerer også forfatterens åpenbare analytiske gaver. Mot slutten oppsummeres de generelle kjennetegn ved den *postnasjonale romanen* og nasjonal metaforbruk. Oxfeldt påviser metaforbruk der *landet er en kvinne*, *innbyggerne er brødre* og *barna er kommende generasjoner*, og viser hvordan metaforbruken dermed overlever i en postnasjonal epoke. Boken tilbyr altså konkrete lese-måter der leseren blir oppmerksom på nasjonale metaforer. Slik kan vi oppdage vesentlige betydningslag ved samtidsromaner, men også i samfunnet rundt oss. Som for eksempel når jeg registrerer jakten på mulige syndebooker som kan tas etter 22. juli, nå når terroristen selv er dømt. Kanskje er denne jakten nettopp et uttrykk for en bearbeiding av et traume i et samfunn, der behovet for «den nasjonale familien, en familie som gir trygghet, og som man også er villig til å ofre seg for», blir sterkt.

AV RAGNHILD FJELLRO

Er evolusjonen subjektiv?

MARKUS LINDHOLM

Evolusjon. Naturens kulturhistorie

Spartacus, 2012

304 sider

Rettl. pris: kr 339



For 3,7 millioner år sidan gjekk det ein menneskeskapning over ei solsvidd slette i Afrika, og leidde eit barn i handa slik at dei skulle halda følge. Dette er eit fascinerande bilete på omsorg som følgde meg gjennom resten av boka.

Magne Lindholm er biolog ved Norsk institutt for vannforskning og har skrive mykje om evolusjonsteori. Lindholm argumenterer for at organismane tek del i si eiga utvikling. Evolusjon er ein endringsprosess som langt på veg er ønskt eller tilstreva av ulike artar. Og det er forbausande kor langt nedover i næringskjeda Lindholm identifiserer denne intensjonaliteten.

Subjektet har tradisjonelt ikkje vore tema for biologane, men no kjem det for alvor. Sjølv den enklaste organismen kan oppfattast som subjekt i sitt eige liv. Levande vesen kan lære komplekse åtferdsmønster, hugsa dei og overføra

kunnskap til neste generasjon. Dei kan bruka magnetisme, stjernehimmelen og vindar til å navigera, finna tilbake, og ikkje minst ha eitt eller anna merkeleg behov for å venda tilbake. Dyr kan bruka verktøy samansett av kvist, steinar og buskar til å effektivisera matauken. Lindholm tek oss av garde frå maur til fisk til fugl og pattedyr, og bygger grundig opp til behandlinga av det merkelegaste dyret av alle, som sjølsagt er mennesket.

Hendene og armene gjev mennesket eit handlingsrom som alle andre dyr manglar. Også den oppreiste gangen vår, og den distanserte, lite lukt- og smaksbaserte utforskinga av omgjevnadene, gjer oss spesielle. Lindholm har ein interessant påstand om at koking av kjøt og grønnsaker frigjorde energi som elles måtte ha gått til tygging og sinking, og energien vart kanalisert til hjernen. Dette la i neste omgang grunnlaget for utviklinga av kompleks språkleg kommunikasjon.

Slike analysar av utviklingshistoria til mennesket er fascinerande, men dei verkar også litt spekulative. Lindholm vil så gjerne visa at mennesket er både objekt og subjekt i evolusjonen, og tolkingane hans ber preg av at han er ute etter å ta oppgjør med den biologiske determinismen til Richard Dawkins.

Den evolusjonsfaglege disku-

sjonen står fram som ein av dei viktigaste forskingsfrontane på 2010-talet. Her vert den empiriske kunnskapen om menneskeslekta utvida i nye og spennande retningar, og dei lærde slåst om kor mykje eller lite deterministisk utviklinga har vore.

Men det er det synd at forskarane er så polemiske mot kvarandre. I Noreg er boka *Det biologiske mennesket* (2010) av Terje Bongard og Eivind Røskoft ei viktig bok inn- anfor den meir 'biologistiske' tilnærminga. Lindholm skriv litt hysterisk at dei forvekslar biologi med ideologi, og at dei fremjar «etnisk nepotisme, inn- og utgrupper, raseforskjeller og husmødre» (s. 195).

Det er lite generøst av Lindholm å skulda meir deterministiske posisjonar for å vera brune og rasehygieniske. Dersom ein forskar oppfatar ein forklaringsmodell som sann, må dette prioriterast over eventuelle moralske implikasjonar. Dette er jo faktisk røyndomen utifrå forskarens empiri, enten ein likar den eller ikkje. Eg har stor sans for at Lindholm vil gjeninnføre fridomen for både menneske og dyr, men i nokre parti er boka så subjektiv at ho mest bør lesast som eit verdibasert innlegg i evolusjonsdebatten.

AV LARS NYRE

Nye bøker av forskere

MARY BENTE BRINGSLID (RED.)

Bygdeutviklingas paradoks

Scandinavian Academic Press

328 sider

Rettl. pris: kr 349

For mange norske bygder står det mellom utvikling eller avvikling. Staten stør bygdeutviklingsprosjekt for å stimulere næringsliv og «bulyst», med utgangspunkt i alt frå museum til spa. Dette inneber jakt på lokal eigenart og strev for å nå ut med «lokal sjarm». Boka ser kritisk på nokre av premissa for bygdeutvikling. Bringslid er fyrsteamanuensis i sosialantropologi ved Universitetet i Bergen.

TORLEIV AUSTAD

Kristologi. En innføring

Cappelen Damm Høyskoleforlaget, 2012

236 sider

Veil. pris: kr 349

Kristologi er et fagområde i teologien som omhandler studiet av Jesus fra Nasaret og forståelsen av ham som Kristus. Forfatteren inviterer til refleksjon rundt flere sentrale spørsmål: Hvem var Jesus fra Nasaret? Hvordan er han blitt forstått i kirkens historie? Hvilket bilde av Jesus skal legges til grunn for den kristne tro i dag? Forfatteren er professor emeritus ved Menighetsfakultetet.

BJØRN BANDLIEN (RED.)

Eufemia. Oslos middelalderdronning

Dreyer, 2012

284 sider

Veil. pris: kr 499

Eufemia var dronning i Norges og Oslos storhetstid på begynnelsen av 1300-tallet. Hun var den første – og eneste – dronningen i middelalderen som hadde sitt hovedsete i Oslo. Hun var en kvinne med stor makt og innflytelse. Boka om Eufemia og hennes verden forteller om en viktig del av Norges og Oslos historie. Bandlien er historiker, fagreferent og postdoktor ved Universitetet i Oslo.

INGVILD SÆLID GILHUS OG

LISBETH MIKAELSSON

Nytt blikk på religion. Studiet av religion i dag

Pax, 2012

180 sider

Veil. pris: kr 299

Religionsvitenskapen har tradisjonelt regnet med et implisitt hierarki av religioner. Dette hviler blant annet på underforståtte kristne premisser, evolusjonistiske premisser og premisser om at studiet av tekster er mer relevante enn feltarbeid, og at gamle religioner er mer interessante enn nye. Her ser forfatterne, som begge er professorer i religionsvitenskap ved Universitetet i Bergen, på premissene med et kritisk blikk.

Peanøtter fra Kristin Halvorsen

LØNNSOPPGJØRET: «Kristin Halvorsen tror mest på oppmuntring som pedagogisk verktøy. Men overfor dem som ikke vil hjelpe henne med å gi hele samfunnet et kunnskapsløft, vil hun også dele ut skyld og skam» (Bladet Forskning nr. 2/12 s. 8).

Etter lønnsoppgjøret i staten i vår burde heller kunnskapsministeren se seg selv i speilet og dele ut skyld og skam til både seg selv og den rød-grønne regjeringen. Hun har i hvert fall ikke gitt universitets- og høyskoleansatte noen oppmuntring som oppfordrer til noe kunnskapsløft, snarere tvert imot gjennom den påtagelige forakten for ansatte i høyere undervisning og forskning som lønnsoppgjøret i staten viser. Mens lærerne i skoleverket år etter år har fått betydelige lønnsløft, viser den rødgrønne regjeringen at «lærernes lærere» ikke fortjener slik lønn etter kompetanse og innsats. Universitets- og høyskolelektorer, amanuenser, forsker 1108 og statsmeteorologer i statens lønnsramme 25 har lenge hatt en påtagelig mindre årslønn enn en lektor i skolen. Dette til tross for at det stilles *betydelige* høyere kompetansekrav for å bli tilsatt i slike stillinger. Universitets- og høyskolesektoren (U&H) skal drive forskningsbasert undervisning, noe som krever innsats svært langt utover normal arbeidstid, for ikke å snakke om i ferier. Ved årets lønnsoppgjør ble resultatet at en universitetslærer nå får *mindre i årslønn enn minimumslønn for en adjunkt med opprykk!* Skolelærerne får i tillegg en rekke godtgørelser for funksjoner som for eksempel kontaktlærer, samlingsansvar, so-

siallærerfunksjoner med mer som U&H-lærerne ikke får.

Nå skal vi for all del være glade for at lærerne i grunnskole og videregående skole får en akseptabel lønn. Det stilles store krav til dem, og samfunnet trenger det kunnskapsløftet Halvorsen etterlyser. Men dette må i enda større grad gjelde høyere utdanning og forskning.

Det er også et faktum at ansatte ved universiteter og høyskoler har svært dårlige arbeidsvilkår, slik man for eksempel kan se det ut fra de svært mange midlertidige ansatte i denne sektoren (ved Universitetet i Tromsø er nesten hver tredje midlertidig ansatt, og antallet midlertidig ansatte i U&H-sektoren er stadig økende). Gjennomsnittsalderen for ansatte i fast vitenskapelig tjeneste ved universitetene er 43 år. Årslønnen for denne 43 åringen som tilsettes som førsteamanuensis (gjørne med kompetanse tilsvarende flere doktorgrader + 15–20 års arbeids erfaring), vil da bli 468 400, mens en lektor/lektor med opprykk i skoleverket i samme alder vil ha nådd en årslønn etter fullt opp-tjent ansiennitet på minimum 531 000/555 100 + personlige tillegg + funksjonstillegg. Dersom du hører med til den ypperste eliten i norsk universitetsverden og får en professorstilling etter å ha kvalifisert deg i 20–30 år, blir du tilbudt en minimums årslønn på 563 000 uten store håp om vesentlige opprykk med mindre du er lege, jurist eller økonom. Selv en professor med nobelpris eller med 50 publikasjonspoeng per år, mot normalt 0,8, når ikke opp i en alminnelig

oljearbeiderlønn!

Forskerforbundets leder Bjarne Hodne uttalte 12/6 på Forskerforbundets hjemmeside www.forskerforbundet.no, frykt for lærerflukt fra høyskoler til videregående skoler etter årets lønnsoppgjør. Realiteten er ikke lenger frykt, men har lenge vært et reelt faktum, noe vi ikke minst kunne se på Unios blogg under streiken. Universitets-

den nyutdannede feltarkeologer får som begynnerlønn hos Rogaland fylkeskommune tvers over gaten!

Når nå universitets- og høyskolelærerne tilbys en lønn som i realiteten er vesentlig lavere enn lønnen til en adjunkt i skoleverket, har ikke lenger U&H-sektoren, etter undertegnedes mening, lenger noen moralsk rett til å stille de høye faglige kravene som nå

«Betalers man med peanøtter, får man apekatter – og kanskje ikke det engang.»

og høyskolelektorer uttalte at de nå bare satt og ventet på en ledig skolejobb slik at de kunne søke seg over. Undertegnede har også hatt kollegaer som har valgt en trygg og godt betalt skolejobb fremfor en usikker og dårlig betalt universitetsfremtid.

Det er store problemer med å få søkere til stillinger i U&H-sektoren. Høgskolen i Oslo og Akershus får for eksempel nå ikke søkere til undervisningsstillinger i matematikk og norsk. Ved min egen arbeidsplass Arkeologisk museum ved Universitetet i Stavanger har vi store problemer med å få søkere til fagstillinger i alt fra rekrutterings-/opplæringsstillinger, avdelingslederstillinger til direktørstillinger, og det i fag som ikke er konkurranseutsatt fra verken skoleverk eller privat næringsliv, men her må du jobbe i 16 år som amanuensis for å nå opp i tilsvarende lønn som

stilles for tilsetninger i lærer- og forskerstillinger. Å sette ned kompetansekravene for U&H-lektorer og amanuenser i høyere utdanning til adjunktnivå, som for en lærer i grunn- og ungdomsskolen, er imidlertid en absurd tanke. Forskerforbundet og Unio klarer ikke å fortelle ministeren hvor ille situasjonen er. Nå må rektorene og lederne ved landets universiteter og høyskoler ta affære og fortelle kunnskapsministeren og hele den rødgrønne regjeringen at vi for lengst har nådd et punkt der regjeringen ikke lenger kan regne med universitets- og høyskoleansattes hjelp eller mulighet for å få det kunnskapsløftet som Kristin Halvorsen, som er ansvarlig for denne sektoren, ønsker og samfunnet trenger. Årets tema for Forskerforbundets forskningspolitiske seminar er «forskning for fremtiden». Jeg ser meget mørkt på fremtidens

Tellekantar

Eg sitt på museumskontoret mitt og strevar med ein artikkel til museumsårboka. Det går trått. Fager haustsol skin lågt inn over Hedmarksmuseet, og eg drøymmer meg ut i frisk mjøsluft, ut i friluft, ut i friluftsmuseet. Der skulle eg halde fram med innreiinga i våningshuset frå Vartomten i Vang, bygd, påbygd og ombygd på 1800-talet og flytta til museet omkring 1990. Det er anno 1900 som gjeld i huset, etter separator og parafinlampe, men før elektrisiteten. Interiøret viser glanstida for kvinneleg tekstilflid. Eg skulle laga eit lintøyskåp.

Der skulle det vera tellekantar så kvasse at kvar kollega kunne ovundra rette liner og god orden. Men korleis skal nå alt passe inn i eit slikt skåp? I øvste hylle vil eg legge putevar, glashandkle og serviettar. Eg strekker handkle på lengd og breidd, dynkar og bretter i tre på langs så fine, midtstilte monogram lyser mot meg. Så til serviettane, dei har det best om dei berre får éin brett, det gir fleksibelt rom for ulike brettingar når dei skal brukast. Men dei er store, og tar for mye plass på hylla. Det blir mest ikkje plass til putevar i øvste hylle. Og korleis skal nå putevar eigentleg sjå fine ut og få tellekant? Dei har jo litt ulik form alle, berre to og to er like. Og alle rysjekantane? Dei kan ikkje pressast flate i rulla, og må strykast så dei står fint. Det er ikkje rom for dusinet fullt av desse på ei hylle. Putevar blir degraderte ei hylle ned i lag med større av same sorten.

Eg byrjar på det som skal vera lengre ned i staden. Laken og store dukar. Dei er enkle i form, og gjer ikkje så mye utav seg. Men du verda, dei er vanskelege å handtere. Ein må vera to for å legge i hop eit laken fint, og to for å rulle det glatt. Det blir ikkje tellekantar utan samarbeid, tenkjer eg.

Men kva er mest verdt i dette tellekantsystemet? Har det vesle handkleet størst verdi, som rett nok må vevast og broderast for å bli så fint, men som lett let seg strekke og ordne og passar perfekt inn i den tilmåta hylla? Kva så med dei store tekstilane utan dekor, eit laken utan minste saum, men som er uråd å handtere utan å vera fleire i lag? Er det mindre verdt enn dei ornamenterte og utsmykka som stikker seg fram? Og kva med lindukane som

det ligg så mye arbeid bak? Dei er både store, uhandterlege og omframta vakre. Korleis kan eg gjera ære på dei som har vovi så fin dreiel og damask? Dei kommer mest ikkje til syne i eit skåp, men skin best når dei ligg framme. Og dei blir blankare og finare for kvar gong dei er framme, og blir vaska og rulla på nytt. Store lindukar passar heller ikkje perfekt inn i det velordna tellekantsystemet. Draumen frå kontorputten er med eitt ikkje så lett å omsetta i praksis.

Eg samlar tankane mine i hop att inne på museumskontoret, og tar fatt på kjeldematerialet for artikkelen på nytt. Som museumskonservator blir eg ikkje vurdert etter tellekantar, det er på universitetet dei styrer med slikt for å få pengar. Ulik verdsetting av ulikt arbeid er likevel felles, tenkjer eg. Skal eg satse på å ordne det store lakenet, og gå gjennom eit omfattande og lite brukt kjeldemateriale for ein lang tekst som er empirinær og deskriptiv? Eg må ha hjelp frå kollegaer til å fastsetta materialtype og å diskutere alder og stiltrekk.

Eller skal eg strekke litt i eit lite handkle, brette det fint inn i ein teoretisk og ein metodisk fold så eit lysande monogram står sentralt og synleg på toppen av den øvste tellekanten?

Det finst ingen enkel veg rakt fram, tenkjer eg, og freistar å gjera begge delar.



BJØRN SVERRE HOL HAUGEN
konservator NMF
ved Hedmarksmuseet

«Og korleis skal nå
putevar eigentleg sjå fine
ut og få tellekant?»

forskning med denne lønnsutviklingen. Betaler man med peanøtter, får man apekatter – og kanskje ikke det engang.

Forskerforbundet må heretter sette lønn som førsteprioritet i sitt arbeidsprogram, og kandidatene til høstens leder- og styreverv må for å bli valgt garantere at lønns-spørsmålet skal være den viktigste oppgaven fremfor alt annet i neste styreperiode.

Den rødgrønne regjeringen har nå gjennom mange år, og til de grader ved årets lønnsoppgjør, vist hvordan de setter pris på faglig ansatte innen høyere utdanning og forskning. Det er bare flaut å lese påstander som at «Arbeiderpartiet har store ambisjoner for kunnskaps-Norge fordi det er menneskers kunnskap og skapertrang som gjør oss i stand til å løse framtidens oppgaver. Derfor er kunnskap en av tre hovedsatsinger for Arbeiderpartiet i tiden fremover» (Arbeiderpartiet.no, 11/6-2012).

Vi innen høyere undervisning og forskning har nå fått en klar beskjed fra regjeringspartiene om at vi er mindreverdige, i særdeleshett i forhold til privat næringsliv, men nå også i forhold til lærerne i grunn- og videregående skole. Halvorsen, Stoltenberg & co viser hvordan vi blir verdsatt. Ved stortingsvalget i 2013 bør vi verdsette dem på samme måte. De får i hvert fall ikke min stemme.

HELGE SØRHEIM,
tillitsvalgt i Forskerforbundet,
Universitetet i Stavanger



Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om akademien. De faste gjestene er **Bjørn Sverre Hol Haugen**, Norunn Askeland, Gunnar Sivertsen og Ragnhild Hutchison.

Feil poengfordeling

TELLEKANTER: Publikasjonspoeng er viktig for institusjonene. Det gjelder ikke bare forskningsinntekter. Poengene er kanskje enda viktigere i rangeringer over hvem som publiserer, altså forsker, mest (best?). Det er gevinsten. Innsatsen er midler for å lønne forskere, og

til utstyr, reiser med mer. Da vil vi gjerne se en rettferdig fordeling av poengene og forskningsinntektene mellom institusjonene.

I dag er det slik, implementert i CRISTin, at alle institusjonene som er oppgitt for en forfatter, blir kreditert, og de blir kreditert likt. Er

forfatteren bare tilknyttet én institusjon, er det problemfritt, også om en har halv stilling på to institusjoner. Men i dag har mange II-stillinger ved andre institusjoner, som oftest 20 prosent-stillinger. Undertegnede har hatt en slik ved Universitetet i Bergen i mange år, med hovedstilling ved Høgskolen i Molde.

Når jeg publiserer, ønsker jeg å markere tilknytning til begge institusjoner. Det er viktig. Begge gir meg muligheter for å drive forskning, og begge institusjonene er betydningsfulle i forhold til utlandet. Jeg har forskningskontakter som primært er opptatt av det som gjøres i Molde, mens andre har mye til felles med det som gjøres i Bergen. Siden det vil være tåpelig å skifte institusjon fra artikkel til artikkel, vil jeg oppgi begge.

Jeg skulle anta at mange andre er i samme situasjon. Tilsvarende, når Høgskolen tilbyr II-stillinger til andre, er vi også opptatt at de markerer denne institusjonstilhørigheten i de aktuelle publikasjonene.

sor» ved Universitetet i Pittsburgh, USA. Det er ofte notert i en «biografi», noe som igjen kan medføre at poengandeler forsvinner.

Det er en svært dårlig løsning, men heller ikke vanskelig å rette opp. Det burde være en bagatell å tilby en mulighet for at forfatterne kan legge inn en fordelingsnøkkel i sin profil i CRISTin. Mangler denne, kan en gjerne bruke lik fordeling som standard, men forfatteren bør være den som avgjør hvordan poengene skal fordeles. Da kan jeg gi Høgskolen og Universitetet i Bergen andeler etter stillingsbrøk, og gi o til universitetet i Pittsburgh, der jeg heller ikke har noen lønn.

Den feilen som er gjort her, er dessverre ikke unik. En typisk feil når en skal lage datasystemer, er å lage koplinger som ikke finnes. Her har en koplet forfatterens ønske om å oppgi tilhørighet til flere institusjoner med fordeling av poeng og forskningsmidler til de samme institusjonene. Det er enkelt – men feil! I verste fall

«Det burde være en bagatell å tilby en mulighet for at forfatterne kan legge inn en fordelingsnøkkel i sin profil i CRISTin.»



Kjønnnsbalanse i forskning

Likestillingsprisen 2012

Kunnskapsdepartementet har besluttet å dele ut Likestillingsprisen 2012. Prisen er på 2 millioner kroner, og har blitt delt ut årlig siden 2007. Prisen skal gå til uh-institusjoner og forskningsinstitutter som har gjort en innsats for å styrke kjønnsbalansen i forskning.

Som tidligere år vil Komité for kjønnsbalanse i forskning utlyse, vurdere og innstille til prisen.

Søknadsfristen er fredag 23. november 2012.

Se full utlysningstekst, kriterier og veiledning på <http://kifinfo.no/>



KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

«En typisk feil når en skal lage datasystemer, er å lage koplinger som ikke finnes.»

Rederlighet er også et argument. Det kan aktualiseres for eksempel om II-stillingen er i et privat firma. Slike bindinger bør alltid oppgis.

Men så kommer problemet. NSD og CRISTin klarer ikke å se andre muligheter enn å fordele poengene likt på de institusjonene som er oppgitt for forfatteren. Derfor får II-institusjonen like mange poeng og like store inntekter av publiseringen som hovedinstitusjonen. Enda verre, jeg har en honorær stilling som «adjunct profes-

kan det bety at full institusjonstilknytning ikke kommer fram i artiklene, det er verken ønskelig eller redelig.

KAI A. OLSEN,
professor i informatikk,
Høgskolen i Molde og
Universitetet i Bergen



Deres hus og hoteller brenner!

Har du spilt monopol, har du sikkert kjent på maktesløsheten når du trekker kortet «Deres hus og hoteller brenner». Sitter du med brannforsikrings-kortet, kan kvelden allikevel være reddet.

I virkeligheten er en større brann, eller annen stor skade, noe av det verste du kan komme ut for selv om hele familien skulle komme uskadd fra ulykken. Som i Monopol er en god forsikring redningen for å komme seg raskt videre.

Forskerforbundets forsikringskontor jobber hver dag hele året for at du til enhver tid skal ha:

- Gode vilkår
- Gode priser
- Gode skadeoppgjør

Hvis du ikke allerede har gjort det, så gjør som 1 200 andre medlemmer har gjort de siste årene; **kjøp Norges garantert billigste boligforsikring med toppdekning!**

Hvordan telle?

Dagens tellekantsystem kan slå skeivt ut når støtte til forskningsprogrammer skal tildeles, skriver Reinert Korsnes. Han foreslår alternative modeller for å gjøre systemet mer rettferdig.

TELLEKANTSYSTEMET: Bruken av stabile «tellekantsystemer» er kommet for å bli innen forskning finansiert av det offentlige. Dette minner om demokratiet der en lett finner svakheter – men det er vanskelig å finne legitime alternativer. Kvantitative mål og statistikk brukes til å evaluere forskningsprosjekter og til å prioritere søknader for prosjekter og stillinger. Liksom demokratiet trenger kritikk, dør dette systemet uten kritikk.

Intensjonen bak bruken av objektive mål for produktivitet innen forskning er å forutsi fremtidige prestasjoner, skape motivasjon samt å gi legitimitet ved å hindre korrupsjon. En viktig intensjon er også å fremme rekruttering og kultur for prestasjoner, samt å lette demokratisk kontroll. «Ekspertsynsing» kan gjerne være mer treffsikkert for å vurdere prestasjoner sammenlignet med objektive mål, men dette vil fort skape korrupsjon og kameraderi. Synsing vil også kunne virke uheldig konserverende og ødelegge for konkurranse. Et mer pluralistisk og individorientert samfunn vil også fremme objektive metoder fordi ingen forventer at noen skal representere noe annet enn sine egne interesser. Da duger ikke udokumentert og uforpliktende «synsing» ved fordeling av penger og stillinger.

Jeg mener at det er godt rom for å forbedre dagens kvantitative måter å måle vitenskapelige prestasjoner på. Helst bør dataene bak målene være organisert lett tilgjengelig slik at vi alle kan etterprøve konklusjonene når for eksempel Forskningsrådet får vurdert forskningsprogrammer, og ved ansettelser. Å få servert udokumenterte konklusjoner kan ofte fungere mer forvirrende enn avklarende. Slik kan også kamuflere korrupsjon. Konklusjoner fra dagens måter å telle publikasjoner på avhenger av

måten en teller på. Andre mer relevante tellemåter gir ofte motsatte konklusjoner. En solid konklusjon bør helst gjelde ved alle rimelige måter å telle på. Slik er det ikke i dag. Nedenfor drøftes alternativer.

Tidligere telte man gjerne medforfatterskap uten vektning. En sa gjerne at en forsker «hadde» for eksempel 30 publikasjoner når vedkommende var medforfatter i 30 forskjellige publikasjoner i fagfelle-tidsskrift. Dette førte til at forskere gjerne førte hverandre

inkludere dem på forfatterlisten uten at de har bidratt noe vesentlig faglig. Da kan man få en god referanse på sin cv og en lobbyist for seg i Forskningsrådet. Dersom alle forfattere telles likt, så fremmes det over tid et system der slike etablerte «politikere» får dominere. Dette koster samfunnet mye.

Et alternativt mål på produktivitet innen forskning er å gi all kreditt til førsteforfatter av en publikasjon og følgelig ingen kreditt til de andre medforfatterne. Før-

B får forfatterandeler på henholdsvis 0,75 og 0,25. Dette kan virke mer rimelig å bruke sammenlignet med ytterlighetene E1 og E2. En kan generelt tenke seg kompromisser mellom E1 og E2 på formen $K = c_1 \cdot V_1 + c_2 \cdot V_2$ der $c_1 + c_2 = 1$. Det er mulig å gjøre mye morsom statistikk i denne sammenheng.

Et mål på produktivitet bør ha en stokastisk (tilfeldig) komponent. De fleste forskere som har hevdet seg, har vært heldige, og alle mål på produktivitet vil i praksis delvis være «tilfeldige» eller vilkårlige. Slike vilkårligheter blir gjerne hengende ved forskere over lang tid. Bevisst designet tilfeldige komponenter («loddtrekning») i mål på produktivitet kan hindre at uforanderlige vilkårligheter slår uheldig ut ved vurdering av produktivitet. Ingen bør føle seg for trygge på utfallet av en søknadsprosess og alle bør ha i hvert fall litt håp om å vinne fram.

«Midlere produktivitet» har lite interesse når en skal vurdere for eksempel et forskningsprogram. Som innen toppidretten er det ekstremene som har interesse. Det at Petter Northug blir nummer 30 eller 50 i en konkurranse, er ikke interessant. Det som teller for han, er vel topplasseringene. Slik bør det også være når en vurderer programmer innen Forskningsrådet. Hvor mange «gull» fikk man? Hvordan gikk det med de ti beste?

Et kompromiss mellom målene E1 og E2 ovenfor kan ha vesentlige svakheter uansett vektning av dem. Blant søknadene til for eksempel FRIPRO innen Forskningsrådet er det sikkert undergrupper som skårer høyt på målet E1, og andre som skårer høyt på målet E2. Disse målene reflekterer forskjellige typer forskere som gjerne ekskluderer hverandre, og de er ikke sammenlignbare. Prestasjonene er gjerne heller ikke sammenlignbare. En god E1-indikator indikerer gjerne

«Liksom demokratiet trenger kritikk, dør dette systemet uten kritikk.»

opp som medforfattere for slik å «ha» mange publikasjoner. Dette ødelegger intensjonen med å bruke antall medforfatterskap som mål på produktivitet. Senere har man brukt «forfatterskapsandel» som mål på produktivitet (innen for eksempel Cristin-systemet). Er man medforfatter i en publikasjon sammen med 10 andre medforfattere, så tildeles man 1/10 medforfatterskap («aksje») i denne publikasjonen. Slik unngår man å telle samme publikasjon mange ganger. La oss kalle denne tellemåten for «Ekstrem 1» (forkortet til E1). Mål på siteringer burde vel da være tilsvarende.

Å vekte alle medforfatterskap av et arbeide likt har sine klare svakheter når en skal evaluere produktivitet. Som regel er det førsteforfatter som bidrar med kanskje mer enn femti prosent av arbeidet (dersom en ikke uttrykkelig markerer noe annet på forsiden av publikasjonen). Spesielt yngre forskere er blitt avhengige av å kjøpe seg vennskap med etablerte forskere – som gjerne kontrollerer penger, nettverk av kontakter, fasiliteter og ansettelser. Dette gjøres ved å

steforfatter får da forfatterandel 1 – en – mens de andre får null. La oss kalle denne ytterligheten «Ekstrem 2» (forkortet til E2). Det finnes mange gode argumenter for slik vektning. For kanskje mer enn 25 prosent av publikasjonene gir dette et mer realistisk mål enn at en veker alle medforfattere likt (E1). Et slikt mål (E2) vil ofte gi helt andre konklusjoner sammenlignet med et system der alle forfatterbidrag telles likt uavhengig av rekkefølgen.

De to metodene ovenfor (E1 og E2) representerer ytterligheter, og en kan tenke seg kompromisser der en får med litt fra begge målene. La oss si at en publikasjon har to forfattere A og B der A er førsteforfatter. Metode E1 betyr at A og B får lik forfatterandel (begge får andel 0,5). Denne tellemåten kan representeres med vektoren $V_1 = (0,5, 0,5)$. Metode E2 vil tilsvarende gi forfatterandeler $V_2 = (1, 0)$ der altså A er alene om å få kreditt for publikasjonen. «Midtpunktet» (et likeverdig kompromiss) mellom metodene E1 og E2 gir vektene $K = 0,5 \times (0,5, 0,5) + 0,5 \times (1, 0) = (0,75, 0,25)$. Dette ville bety at A og

«erfaring», evne til samarbeid, politikk og teknisk raffinement, eller det indikerer kanskje et «hundeliv» der en følger eller stjeler gammel mat fra andre og utnytter dem. E2 indikerer gjerne et ensomt «katteliv» der en jakter alene etter ferskvarer i natten og ser ting andre ikke ser. Målene E1 og E2 er altså ikke kompatible, og det er problematisk å lage «middelverdier» basert på disse målene. Hunder og katter kommer sjelden overens. Kattene ser gjerne på hundene som juksere og opportuniste, mens hundene ofte ser på kattene som umulige og irriterer seg over at de har ni liv. I en slik situasjon er det kanskje best å unngå at katter og hunder konkurrerer for tett?

Når for eksempel Forskningsrådet vurderer søknader til et program, så burde det dele opp søknadene i to underpopulasjoner som hver for seg skårer høyt på målene E1 og E2. Slik kunne en mer ren dyrket fremme prestasjoner og forskere av forskjellig art. La oss si at disse populasjonene er like store.

«Å vekte alle medforfatterskap av et arbeide likt har sine klare svakheter når en skal evaluere produktivitet. »

Forskningsrådet burde da dele ut for eksempel (men ikke nødvendigvis) like mange bevilgninger for hver av populasjonene. La oss anta at Forskningsrådet skal dele ut 20 bevilgninger til sammen under et program. Da kunne en trekke 10 tilfeldige ut fra for eksempel de 30 beste i hver av populasjonene (søknadsbunken). Noen kan skåre høyt på begge målene E1 og E2. Dette burde være lett å håndtere objektivt etter faste regler.

Eksempelene ovenfor i dette innlegget er her bare ment som en

illustrasjon på muligheter til bedre utvalgelse av forskningsprosjekter og forskere. Erfaring kan brukes til å forbedre slike mål over tid, og mange flere data kan tenkes brukt når en produserer slike mål. For eksempel kan en tenke seg å bruke statistikk fra tidligere innvilgede prosjekter i slike mål på produktivitet. En måte å inkludere dette på i mål på produktivitet er å trekke fra for eksempel en halv forfatterandel for hver million en har fått innvilget tidligere. Dette vil fremme rekruttering og selvinsur, slik at forskere selv blir strengere på hva de søker bevilgninger for. Dette ville også motvirke den utbredte praksisen med å låne ut navnet sitt pro forma for andre sine søknader. En praksis med å trekke inn fortiden i mål på produktivitet ville være en måte å trekke økonomi (pris per forfatterandel) direkte inn i vurderingene.

En kan også tenke seg at forskere måtte velge ut sine ti beste arbeider hvor de er førsteforfatter og bare bli vurdert ut fra dette. Og

REINERT KORSNES,
dr.ing.

forskningsprogrammer kunne bli vurdert ut fra bare de ti beste arbeidene som har vært gjort basert på programmet. Noe slikt kunne reflektere virkelige verdier mye mer enn totalsummer og middelverdier.

**Søk på
Utdanningskvalitetsprisen**

**1 million
kroner**

**Kunnskaps-
departementets
pris for fremragende
arbeid med
utdanningskvalitet
i norsk høyere
utdanning**

Søknadsfrist er 1. februar 2013

Hver institusjon kan sende inntil 3 søknader.
Les mer på NOKUTs hjemmesider

www.nokut.no

Når forskningen ut?

FORSKNING PÅ LEGEMIDLER:

Verdens helseorganisasjon anslår at ca. 10 millioner mennesker dør hvert år fordi de ikke har tilgang til medisiner, de fleste av dem i lav- og mellominntektsland. Medisinene finnes kanskje ikke. De såkalte «neglisjerte» sykdommene dreper millioner på verdensbasis, men fordi de rammer lite kjøpesterke grupper, utgjør ikke disse sykdommene attraktive forskningsfokus. For andre sykdommer finnes legemidlene allerede, men de er vanskelig tilgjengelig på grunn av pris, eller de er utdaterte og utilstrekkelige.

Samtidig som dette er hverdagen for mennesker i lavinntektsland over store deler av verden, vet vi at man i USA alene – på ett år (2010) – investerte 49 milliarder amerikanske dollar på forskning og utvikling av legemidler. Bare i Norge utgjør midler til helsefaglig forskning ca. 42 milliarder kroner per år (tall fra 2009). Tallene er med på å synliggjøre det såkalte 90/10-gapet, der 90 prosent av

på nye molekylære mekanismer leder fram til ferdige produkter, og det å investere i forskning og utvikling er derfor risikofylt. Produktutvikling er regulert gjennom strenge intellektuelle eiendomsrettigheter som sikrer innehaver av patentet et tidsbegrenset markedsmonopol. Slik lønner det seg for legemiddelindustrien å utvikle medikamenter mot sykdommer som primært rammer mennesker i høyinntektsland, men det gir ikke insentiv for utvikling av legemidler mot sykdommer som i hovedsak rammer ressursvake grupper. På verdens helseforsamling (WHA) i mai d.å. ble denne problemstillingen diskutert. En ekspertgruppe (CEWG), ledet av nordmannen John-Arne Røttingen, har i regi av WHA utarbeidet forslag til hvordan man delvis kan bøte på de internasjonale manglene i forskning og utvikling (FoU) av legemidler til lavinntektsland. Ekspertgruppas anbefalinger diskuteres nasjonalt og regionalt fram mot neste WHA

- en bærekraftig finansiering av offentlig finansiert forskning som retter seg mot sykdommer som særlig rammer mennesker i lav- og mellominntektsland

- opprettelse av et globalt fond som finansierer denne type forskning

- opprettelse av et koordinerende organ som bidrar i fordelingen av forskningsressurser ut fra sykdomsbyrde

kan sikre avtaler om rettferdig lisensiering og teknologioverføring, og man kan bidra til kunnskapsdeling via *Open access*.

Bidra gjør man også ved å øke forskningsfokus på de «glemte» sykdommene som eksisterer globalt. Selv om vi hittil mangler økonomiske insentiv for å forske på sykdommer som rammer en kjøpesvak gruppe, har vi likevel et ansvar for hvordan vi prioriterer

«Forskning som bidrar til ny kunnskap med effekt på folkehelsen, bør få økt finansiering.»

«Dagens system for utvikling av nye medisiner møter ikke de fattiges behov.»

verdens forskningsressurser blir brukt på bare 10 prosent av den globale sykdomsbyrden.

Dagens system for utvikling av nye medisiner møter ikke de fattiges behov. Forskning og utvikling av nye medisiner krever investeringer over tid. Kun de færreste av forskningsprosjektene

i 2013, og bl.a. skal Norge delta i forhandlinger om CEWG i Genève i november d.å. Vi har et sterkt håp om at norske myndigheter her benytter sitt handlingsrom og bidrar til å sikre:

- at all kunnskap fra offentlig finansiert forskning blir fritt tilgjengelig for bruk og videreutvikling

Forskning som bidrar til ny kunnskap med effekt på folkehelsen, bør få økt finansiering. I dagens finansieringssystem for forskning foreligger få insentiv som vektlegger prinsippet om at forskningen skal komme samfunnet til gode. Dersom god helse anses som et kollektivt gode og et viktig fundament for samfunnsutvikling, bør det offentlige i større grad bidra til helseforskning.

Utfordringene knyttet til tilgang til og utbytte av medisinske nyvinninger bør ikke kun være tema for diskusjon i internasjonale fora, men må også være på dagsordenen i både biologiske og teknologiske, så vel som medisinske forskningsmiljø. Den enkelte forsker bør spørre seg om et mulig sluttprodukt kan komme alle til gode. Og videre: om kunnskapen og tilgangen blir alle til del? Offentlige forskningsinstitusjoner

våre forskningsmidler, og hvordan vi bidrar til vårt felles gode. Dette bør ikke utelukkende være en forpliktelse for offentlig finansiert forskning – her bør også de private aktørene kjenne sitt ansvar. Tilgang til livsviktige legemidler burde være en rettighet for alle – uavhengig av landegrenser og markedsmakt.

MARI JETLUND,

legestudent og medlem av Universities Allied for Essential Medicines (UAEM)

Se www.medisinerforalle.uaem.no og www.uaem.org for mer info.

Nivåinndeling av tidsskrifter

TELLEKANTSYSTEMET: Vi ønsker med dette å rette et kritisk blikk på inndelingen i nivå 1- og nivå 2-tidsskrift som er presedens for vitenskapelig publisering i Norge. Det er forståelig at myndighetene har behov for denne typen tallfesting for å kunne måle og rangere vitenskapelig prestasjon/nivå. Det muliggjør blant annet sammenligning av forskningsproduksjon på tvers av forskningsinstitusjoner. Samtidig mener vi den eksisterende formen på nivåinndelingen faller på sin egen utilstrekkelighet.

For det første er premissene som ligger til grunn for inndelingen i nivå 1- og 2-tidsskrift, svært uheldig ved at de i stadig større grad gir et upresist bilde av vitenskapelig kvalitet. I en tid da open-access-tidsskrifter spiller en stadig viktigere rolle, blant annet via introduksjon av nye publiseringsstrategier, favner ikke den norske nivåinndelingen bredt nok i sin måling av kvalitet. Sagt på en annen måte: Prioriteringene blant oss forskere er i ferd med å endre seg. Et godt eksempel på dette er nivå 1-tidsskriftet PLoS ONE, som har vokst til å bli et attraktivt alternativ. I tillegg til å ha en open-access-filosofi, fremviser tidsskriftet hurtig redaksjonell behandling og er opptatt av metodisk styrke snarere enn av å fokusere ensidig på resultatenes betydning. Samtidig ligger det i dette tidsskriftets grunnfilosofi at brukerne skal kunne bedømme publiseringene i ettertid, ikke bare gjennom publisering og sitering, men også gjennom direkte diskusjon og interaksjon på tidsskriftets nettside. Denne formen for publisering er i ferd med å endre og modernisere vitenskapelige interaksjoner på samme vis som Facebook har modernisert sosiale

interaksjoner. Som en konsekvens har en rekke norske forskere valgt å sende og publisere sine arbeider til PLoS ONE, til tross for at de ofte og med hell kunne ha valgt å sende de til nivå 2-tidsskrifter. Det er i den sammenheng svært spesielt at PLoS ONE, på grunn av sin liberale publiseringsstrategi og til tross for sin anseelige impact factor (rundt 4,1, rangert som nummer 12 av 84 tidsskrifter definert som Biology på ISI), neppe vil kunne nå nivå 2-status. En slik nivåoppgradering ville på mange vis være ensbetydende med å sette en strek over hele nivåinndelingen.

Videre er det på generelt grunnlag svært uheldig at norske myndigheter gjennom sin tidsskriftrangering setter føringer for i hvilke tidsskrifter norske vitenskapsmiljøer skal publisere sine resultater. Vi mener det er prinsipielt feil å ha et særnorsk system som hever seg over internasjonale standarder for kvalitetsmåling, vel vitende om at det er disse standardene som blir forsøkt navigert etter når publiseringsutvalget i Universitets- og høyskolerådet, på mandat fra Kunnskapsdepartementet, skal evaluere det enkelte tidsskrifts skjebne. Til syvende og sist er det uunngåelig at det er subjektivt skjønn som avgjør hvorvidt et tidsskrift i skjæringssonen mellom nivå 1 og 2 skal havne på den attraktive siden av «norsk lov».

STIAN ELLEFSEN,
ph.d., førsteamanuensis,
Seksjon for idrettsvitenskap,
Høgskolen i Lillehammer

TOR A. STRAND,
dr.med., forsker, Sykehuset
Innlandet, Lillehammer og
professor II, Universitetet i Bergen

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

Ledige stillinger ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

For fullstendig kunngjøring for stillingene vises til vår hjemmeside www.nkvts.no.
Søknadsfrist for begge stillinger: 22. oktober

Fast forsker/seksjonsleder Seksjon vold og traumer – voksne
Stillingen som seksjonsleder gjelder for fire år, med mulighet til forlengelse. Etter avsluttet fireårsperiode kan seksjonslederen velge å fortsette i en ordinær forskerstilling ved seksjonen. Det kreves minimum doktorgrad eller tilsvarende og ledererfaring innen FoU-arbeid med særlig vekt på erfaring fra forskningsledelse/prosjektledelse.

For nærmere informasjon kontakt direktør Inger Elise Birkeland, i.e.birkeland@nkvts.unirand.no eller tlf. 22595500 / 95434633

Fast stilling som forsker ved Seksjon vold og traumer – barn og unge
Vi søker fortrinnsvis en barne- og ungdomspsykiater eller psykologspesialist i klinisk barne- og ungdomspsykologi. Søkere må ha doktorgrad. Det er ønskelig med prosjektledererfaring eller annen relevant ledererfaring.

For nærmere informasjon kontakt t.f. seksjonsleder Carolina Øverlien, carolina.overlien@nkvts.unirand.no, eller tlf. 22595500 / 47252004

Universitetet i Arkhangelsk og i Gdansk utlyser

Utenlandslektorater i norsk

Se fullstendig utlysningstekst på
www.siu.no/utenlandslektorat



SENTER FOR INTERNASJONALISERING
AV UTDANNING



norden

Nordic School of Public Health
NHV

*Nordic School of Public Health NHV
i Göteborg söker*

Universitetslektor i Universell Design
en inriktning inom diplomprogrammet i
folkhälsovetenskap vid NHV

Universitetslektor i folkhälsovetenskap
med inriktning mot smittskydd/vårdhygien/
infektsionshygiene

Doktorand i folkhälsovetenskap
med inriktning mot Health Promotion

Läs mer på:
www.nhv.se/ledigatjanster

Sista ansökningsdag: 1 november 2012

Direktør (åremål)

Høgskolen i Nesna har ledig et 4-årig åremål
som direktør (nestleder) med mulighet til
forlengelse ytterligere en 4-årsperiode.

Søknadsfrist 20. oktober 2012.

HØGSKOLEN I



Nærmere opplysninger på høgskolens
hjemmeside www.hinesna.no

Rektor



Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet søker
rektor med professorkompetanse eller tilsvarende og
ledererfaring på høyt nivå fra store kunnskapsorganisasjoner.
Rektor leder institusjonens samlede virksomhet.
Det søkes etter en person som kan stimulere til
fremragende faglige resultater, og som skal bidra til
å utvikle en organisasjon som skaffer ressurser i
internasjonal konkurranse, tilbyr attraktive studier
og rekrutterer talentfulle studenter og et høyt
kompetent personale.

Rektor ansettes på åremål for 4 år. Tiltredelse 01.08.2013.
Stillingen lønnes etter nærmere avtale.



Vi søker en rektor som

- kan vise til omfattende og vellykket ledelse av større kunnskapsorganisasjoner
- har førstehåndserfaring fra universitetets kjerneområder
- har høy vitenskapelig kompetanse innenfor minst et av universitetets fagområder
- har god organisasjonsforståelse og evne til å utvikle administrative tjenester tilpasset kjernevirksomheten
- besitter gode kommunikative evner og evne til å skape tillit og nettverk internt, nasjonalt og internasjonalt
- har en motiverende og inkluderende lederstil preget av samarbeid, medvirkning og dialog
- er resultatorientert og beslutningsdyktig

Søknadsfrist: 5. oktober 2012. Konvoluttet merkes «Rektor».

I henhold til offentlighetsloven kan opplysninger om søkeren bli offentliggjort selv om søkeren har anmodet
om å ikke bli oppført på søkerlisten.

Søknad sendes til: NTNU v/ organisasjonsdirektør Trond Singsaas, Høgskoleringen 1, 7491 Trondheim.

Ytterligere opplysninger fås hos kst. styreleder Morten Loktu tlf. 519 90 000, e-post: mlo@statoil.com
eller styremedlem Helge Holden, tlf. 920 38 625, e-post: holden@math.ntnu.no. Ta gjerne konfidensiell og
uforpliktende kontakt med Liv S. Bøe, Delphi Consulting AS, tlf. 23 33 27 70.

Se fullstendig utlysningstekst på NTNUs hjemmesider <http://www.ntnu.no/ledige-stillinger>



NTNU

Det skapende universitet

I

BLI MED PÅ STIPENDIATSEMINAR

Forskerforbundet inviterer til seminar om lønns- og arbeidsvilkår for stipendiater 22.–23. oktober 2012 på Sem hovedgård, Asker. Seminaret er åpent for både medlemmer og ikkemedlemmer. Deltakelse er gratis, og Forskerforbundet dekker reise og opphold. Program og påmeldingsinformasjon finner du på www.forskerforbundet.no/kurs. Frist for påmelding er 9. oktober.

II

OECD BEKREFTER AT UTDANNING LØNNER SEG DÅRLIGST I NORGE

OECD-rapporten «Education at a Glance 2012» viser at Norge er blant de landene der utdanningsgruppene får minst igjen økonomisk for å ha høyere utdanning.

– Norge er det landet i OECD-området der det lønner seg minst for en person å ta høyere utdanning. Den negative lønnsutviklingen for utdanningsgruppene i Norge er en trussel mot utvikling av et kunnskapsbasert arbeids- og næringsliv samt fremtidig verdiskaping, sier Bjarne Hodne, leder i Forskerforbundet.

III

NORGE INVESTERER MINST I FORSKNING I NORDEN

– Norge er på femteplass når det gjelder å satse på forskning og utvikling. Men ikke i verden. I Norden. Vi kan ikke nøye oss med sisteplassen, og tape for hele Norden når det gjelder forskningsinnsats, sier Bjarne Hodne, leder i Forskerforbundet.

Tall fra NIFU viser at Norge bare brukte 1,7 prosent av BNP til FoU i 2010. Finland bruker mest i Norden med 3,9 prosent, deretter kommer Sverige med 3,4 prosent, Danmark 3,2 prosent og Island 3,1 prosent.

– Forskerforbundet vil utfordre de politiske partiene til en offensiv for å komme opp fra femteplass i Norden og innta toppen av pallen når det gjelder investering i forskning og utvikling, sier Bjarne Hodne.

IV

MANGE HAR REGISTRERT SIN FRITIDSFORSKNING

Forskerforbundets kampanje «Fritidsforskning» fikk tilslutning fra mer enn 1000 forskere i løpet av de to første kampanjeukene. Kampanjen fortsetter fram mot jul, og det

KURSTILBUD

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs og seminarer for tillitsvalgte i oktober og november 2012:

- 22.–23.10.12: Stipendiatseminar
- 29.–31.10.12: Grunnopplæring trinn II for nye tillitsvalgte (stat)
- 07.–08.11.12: Omstilling – lowverk, kurs for tillitsvalgte
- 13.–15.11.12: Grunnopplæring trinn I for nye tillitsvalgte
- 22.–23.11.12: Forhandlingsteknikk (fordypning) for erfarne tillitsvalgte
- 28.–29.11.12: Grunnopplæring trinn III for nye tillitsvalgte.

Med forbehold om endringer. Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

FORSKNINGSPOLITISK SEMINAR

Forskerforbundet inviterer til forskningspolitisk seminar tirsdag 6. november, med tittelen «Forskning for fremtiden». Seminaret tar opp forskning og kunnskap som grunnlag for fremtidens næringsliv, og forskningens plass i valgkampen. Kristin Halvorsen innleder om regjeringens vitenskapspolitikk, og det blir partilederdebutt om forskning. Program og påmeldingsskjema finner du på www.forskerforbundet.no/seminar.

VI

ARBEIDSLEDIGE DOKTORGRADSKANDIDATER KAN SØKE OM DAGPENGER

Forskerforbundet har fått gjennomslag for at doktorgradskandidater som arbeider med avhandlingen på fritiden skal ha individuell vurdering av søknad om dagpenger. NAV endrer praksis, og endringen trer i kraft umiddelbart.

Forskerforbundet har lenge vært i dialog med Arbeids- og velferdsdirektoratet for å få endret NAVs praksis. Hittil har det ikke vært mulig for arbeidssøkere som arbeider med doktoravhandlingen å få dagpenger, og det er ikke foretatt noen individuelle vurderinger i forhold til unntakene i forskriften. Nå er det kommet et gjennombrudd.

I et brev til Forskerforbundet skriver Arbeids- og velferdsdirektoratet at de vil endre praksis og innføre individuell behandling. Endringen tas inn i NAVs rundskriv om dagpenger og utdanning og det gjøres ingen endringer i lovverket. Hovedregelen for å motta dagpenger vil fortsatt være at man må være reell arbeidssøker og ikke under utdanning.

VII

INNSPILL TIL STATSBUDET 2013
Forskerforbundet har sendt innspill til neste års statsbudsjett til Statsministerens kontor og Kunnskapsdepartementet. Forskerforbundet forventer at det kommer et nødvendig løft i forskningsbevilgningene i budsjettet for 2013. Videre mener vi at det er på høy

tid å prioritere tiltak som vil bidra til at vitenskapelig tilsatte får gjennomført forskningsplikten innenfor normalarbeidsdagen. Dette i lys av alle undersøkelser som viser at ansatte har alt for lange arbeidsdager og må ta fritiden til hjelp for å få utført forskningsplikten.

VIII

INNSTILLING FRA VALGKOMITEEN

Valgkomiteen har lagt fram sin innstilling til valg av nytt Hovedstyre i Forskerforbundet 2013-2015. Valgene skjer på forbundets representantskapsmøte 16.–17. oktober 2012.

Valgkomiteen har enstemmig innstilt: Leder: Professor Petter Aaslestad (NTNU)

Styremedlemmer: Overbibliotekar Live Rasmussen (UiO), forsker Jan Hongslo (Folkehelseinstituttet), førsteamanuensis Annelise Brox Larsen (UiT), førsteamanuensis Ove Kvammen (HiB), førsteamanuensis Inga Bostad (UiO) og forsker Stig Ove Hjelmevoll (UNN)

Varamedlemmer: 1. Førsteamanuensis Tom Roar Eikebrokk (UiA), 2. Amanuensis Brynjar Kulset (Nasjonalbiblioteket), 3. Seniorrådgiver Ågot Aakra (UMB).

IX

NY HOVEDTARIFFAVTALE I STATEN

Hovedtariffavtalen i staten 2012–2014 med vedlegg er revidert i samsvar med meklingsresultatet for første avtaleår. Den er tilgjengelig som nedlastbar pdf-fil på www.forskerforbundet.no/tariffavtaler. Hefte med trykt utgave av hovedtariffavtalen kan bestilles fra sekretariatet på post@forskerforbundet.no.

X

FORSKNINGSRÅDET MÅ SPRENGE FLERE GRENSER

For å holde følge med internasjonal utvikling må Forskningsrådet sørge for at norsk forskning blir enda bedre og mer grensesprengende. Det er en av konklusjonene i evalueringen som nå er overrakt Kunnskapsdepartementet.

Selv om nivået på norsk forskning er godt, er det fortsatt betydelige kvalitetsutfordringer, går det fram av evalueringen. Den anbefaler at Forskningsrådet må legge bedre til rette for tverrfaglig og banebrytende forskning.

XI

MER PENGER TIL UTENLANDSOPPHOLD

Forskningsrådet vil gi forskere som får EU-finansiering gjennom Marie Curie-stipender bedre økonomiske betingelser gjennom en egen toppfinansiering. Målet er å få enda flere til å satse på et utenlandsopphold.

Forskningsrådet har nå vedtatt å utvide ordningen med toppfinansiering for stipendiater og forskere som lønnes med EU-midler gjennom Marie Curie Actions (MCA) til å gjelde også dem som reiser ut av Norge for å oppholde seg ved andre forskingsinstitusjoner. Tilleggsfinansieringen vil sikre Marie Curie-stipendiater det samme utenlandstillegget som stipendiater og forskere lønnet gjennom prosjekter finansiert av Forskningsrådet.

XII

KREVER UAVHENGIG UTVALG

Regjeringen setter ned et offentlig utvalg som skal se nærmere på hvordan lønnsdannelsen i Norge fungerer.

– Utvalget må bestå av uavhengige eksperter, krever Unio-leder Anders Folkestad. Tirsdag 11. september

møtte Unio opp på statsministerens kontor sammen med de andre hovedorganisasjonene for å snakke ut om årets lønnsoppgjør.

– Møtet bekreftet tydelig at det er det utvidede frontfaget som gjelder. Det var forståelse for Unios syn at vi ikke kan ha et statisk frontfag når samfunnet er i stadig endring, sier Folkestad.

XIII

INSTITUTTENS BASISFINANSIERINGSSYSTEM BØR FORENKLES

Kunnskapsdepartementet har fått gjennomført en evaluering av basisfinansieringssystemet for forskningsinstituttene. Evalueringen viser at systemet, som ble innført i 2009, har bidratt til å styrke instituttene, men at det bør gjøres forenklinger for å bidra til ytterligere måloppnåelse.

Basisfinansieringens formål er å sikre en sterk instituttsektor som kan tilby næringsliv og offentlig sektor relevant kompetanse og forskningstjenester av høy internasjonal kvalitet. 51 institutter med en omsetning på 8,4 millioner kroner (2011) inngår i ordningen.

oppgaver og en sterk tilstrømning av nye studenter og fortsatt for lav lønn for viktig arbeid kan lett bli en del av regjeringen Stoltenbergs ettermæle.

Det burde i tillegg skape bekymring i politiske kretser høyt opp i systemene at OECD i en rapport i september har dokumentert at avkastningen av høyere utdanning er lavere i Norge enn de fleste land i OECD-området. Som en følge av streiken på vårparten i år blir et nytt Holden-utvalg nedsett. Det kan vise seg å være det viktigste som kom ut av streiken – om utvalget kan ruske opp i et system for lønnsdannelse som ikke har tatt hensyn til at kunnskap koster – også på personalsiden.

Så får vi se om et «valgkampbudsjett», på tross av de hensyn som må tas på bakgrunn av krisen i Europa, evner å innfri flere av regjeringens løfter. Det er mye å ta fatt i, og dette er siste sjanse Stoltenberg & co har til å bedre landets evne til kunnskapsbasert verdiskaping – et ikke uvesentlig debatt-tema i den kommende valgkampen. Vekst i sentrale budsjetter kan nok hindre ytterligere fall i oppslutning om sittende regjering.

Penger i potten



Annelise Brox Larsen, varamedlem i Forskerforbundets hovedstyre

Som den største fagforeningen for ansatte innenfor forskning og høyere utdanning er Forskerforbundets fremste mål å bedre lønns- og arbeidsvilkårene i sektoren. Lønnsnivået skal gjenspeile medlemmenes kompetanse, ansvar og innsats. Dette er en forutsetning for at forskning og høyere utdanning skal være attraktivt som karrierevei, og for at sektoren skal klare å rekruttere og beholde de best kvalifiserte talentene i konkurranse med alternative karrieremuligheter. Sektoren må tilby arbeidsvilkår som fremmer faglig integritet, akademisk frihet og forskningsetikk. Institusjonene i høyere utdanning skal tilby forskningsbasert undervisning,

det vil si at vitenskapelig ansatte underviser innen sitt forskningsområde eller tilgrensede fagfelt, og at deres forskerkompetanse, forskererfaring og forskerinnsett ligger til grunn for undervisningen. Dette innebærer at de vitenskapelig ansatte som hovedregel skal være ansatt i kombinerte stillinger med rett og plikt til å drive FoU-arbeid.

Dagens lønnsnivå for Forskerforbundets medlemsgrupper er et resultat av eksisterende tariffavtaler og grad av gjennomslag i forhandlinger innenfor de gjeldende avtalesystemene. For å bedre lønnsvilkårene til Forskerforbundets medlemsgrupper må tillitsvalgte lokalt og sentralt, og det enkelte medlem, utnytte alle elementer i de tariffavtaler som foreligger i sektoren. Dette innebærer at man tar i bruk de muligheter det er for lønnsdannelse både sentralt og lokalt. Dette er fagforeningenes og de ansattes bidrag til lønnsdannelsen. Men for at Forskerforbundets medlemsgrupper skal sikres en god reallønnsutvikling, må flere arbeidsgivere se viktigheten av å tilby bedre lønnsbetingelser. Flere arbeidsgivere må for eksempel legge inn egne midler i potten ved lokale forhandlinger. Dette burde være i arbeidsgivers interesse også. Dagens styringsfilosofi preges av at myndighetene tildeler forskningsinstitusjonene ressursrammer med tilhørende aktivitetskrav. Styringsindikatorne vektlegger imidlertid ikke ansattes arbeidsvilkår. Det innebærer at arbeidsvilkår settes under press for å oppnå positive måltall. Dette er uheldig og gjør det nødvendig å utvide indikatorne slik at de fanger opp ansattes arbeidsvilkår i form av for eksempel samlet arbeidstid og gjennomsnittlig tid til FoU innenfor normalarbeidsdagen. For å kunne rekruttere og beholde dyktige og motiverte medarbeidere til en karriere i sektoren er det nødvendig å tilby konkurransedyktige lønns- og arbeidsvilkår. Dette innebærer blant annet lønn på nivå med sammenlignbare stillinger i samfunnet forøvrig, tilstrekkelig tid og

Vekst eller fall?



Av Bjarne Hodne, leder i Forskerforbundet

I disse dager legger regjeringen fram sitt siste statsbudsjett før stortingsvalget neste år. Leser man Soria Moria-erklæringen for å sjekke ut innfridde løfter opp mot oppnådde mål, er mye ugjort. Budsjettet for 2013 burde bare av den grunn bli noe å glede seg til – om regjeringen vil kvittere ut en vellykket utdannings- og forskningspolitikk.

Svake budsjetter i en årrekke for våre medlemsgruppers institusjoner er forsøkt kamuflert med sterk retorikk. Kritikk er møtt med påstander om suring. Det har vært vekst eksempelvis i forskningsbevilgningene, men

ikke mer her enn i andre sektorer. Forskningsbudsjettet svinger årlig forsiktig rundt 3,70 prosent av det samlede statsbudsjettet. Prioritering av områder som er forutsetningen for innovasjon og verdiskaping basert på ny viten, har ikke funnet sted, og en ny rapport fra NIFU bekrefter nok en gang Norges jumboplass i Norden når det gjelder bevilgninger til forskning. Arbeidsvilkårene for mange av våre medlemmer har ikke blitt bedret mens de rødgrønne har styrt Kunnskapsdepartementet. Midlertidigheten har gått opp og tiden til FoU-arbeid har gått ned. Svekkete arbeidsforhold, utilstrekkelige institusjonsbudsjetter i forhold til pålagte

ressurser til forskning og utvikling (FoU) samt trygge tilsetningsforhold.

Høyere utdanning og FoU er en forutsetning for en positiv utvikling av norsk økonomi, velferd, kultur og demokrati. Dette gjør universitetene, høyskolene, forskningsinstituttene og universitetssykehusene sammen med museene, arkivene og bibliotekene til nøkkelinstitusjoner i kunnskapssamfunnet. De ansatte på disse institusjonene har ansvar for forsknings-, formidlings-, undervisnings- og utviklingsoppgaver innen sine respektive fagområder. Den siste rapporten fra OECD «Education at a Glance 2012» viser at Norge fortsatt er blant de landene der utdanningsgruppene får minst igjen økonomisk for å ha høyere utdanning, og Norges investeringer i forskning og høyere utdanning ligger langt bak de andre nordiske landene både målt som andel av BNP og som innsats per innbygger. Likevel har den rødgrønne regjeringen de to siste årene lagt frem et statsbudsjett med nullvekst i forskningsbudsjettene. Dette kan vi ikke godta. Det må komme mer penger i potten. De ansattes lønn må øke.

AKTUELLE PRESSEKLIPP:

Har vi misforstått, statsminister?

Et grunnleggende problem i forskningsdebatten er fraværet av lydhørhet for de tilbakemeldinger om den opplevde virkeligheten Forskerforbundet og andre tunge samfunnsaktører nå i årevis har kommet med. Hvorfor er det så vanskelig å lytte til dem som opplever en politikk som etter vår mening ikke fungerer godt nok – selv om intensjonen er god?

Bjarne Hodne, debattinnlegg i Aftenposten 20. september

Ser frem til å fronte forskningen

– Forskerforbundet er en politisk aktør i forsknings-Norge, og jeg vil bidra til å styrke den posisjonen ytterligere, sier NTNU-professor og lederkandidat Petter Aaslestad.

Petter Aaslestad er ekspert på fortellerteori. Får han tillit er han klar til å fronte den viktige fortellingen om forskningens betydning i samfunnet.

– Det ser jeg på som meningsfylt. En oppgave man kan føle en forpliktelse overfor, slår Aaslestad fast.

Universitetsavisa (NTNU) 10. september

Vil helgeforskningen til livs

Mange forskere legger feriene til konferanser og arbeider på hjemmekontorer kvelder, netter, søn- og helligdager. Nå vil Forskerforbundet finne ut hvor mange årsverk med forberedelser, lesing og artikkelproduksjon som blir gjort på forskernes fritid.

– Vi vil ha et så stort grunnlag som mulig for å se hva som legges ned i ubetalt overtid. Forskere arbeider så mye at de bryter arbeidsmiljøloven, sier lederen av Forskerforbundet ved UiB, Bjarne Andreas Meidell til På Høyden.

På Høyden (UiB) 24. august

FAKTA OM FORSKERFORBUNDET

**FORSKER
FORBUNDET**

Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning, museer og kulturminnevern.

Forskerforbundet har 18 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.

- Forskerforbundet arbeider for å styrke norsk forskning og høyere utdanning, til beste for samfunnet og for deg som medlem.
- Forskerforbundet forhandler lønn for deg, både lokalt på arbeidssstedet og sentralt.
- Du får bistand i spørsmål om dine lønns- og arbeidsvilkår.
- Forskerforbundet arrangerer kurs, konferanser og seminarer for medlemmer og tillitsvalgte.

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2010–2012

Bjarne Hodne, Universitetet i Oslo (leder)
Jan Hongslo, Folkehelseinstituttet (nestleder)
Kristin Dæhli, NTNU
Marit Eriksen, Høgskolen i Østfold
Randi Halveg Iversby, Universitetet i Oslo
Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen
Kåre-Olav Stensløyken, Universitetet i Oslo
Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara)
Annelise Brox Larsen, Universitetet i Tromsø (2. vara)
Stig Ove Hjelmevoll, Universitetssykehuset i Nord-Norge HF (3. vara)

SEKRETARIATET:

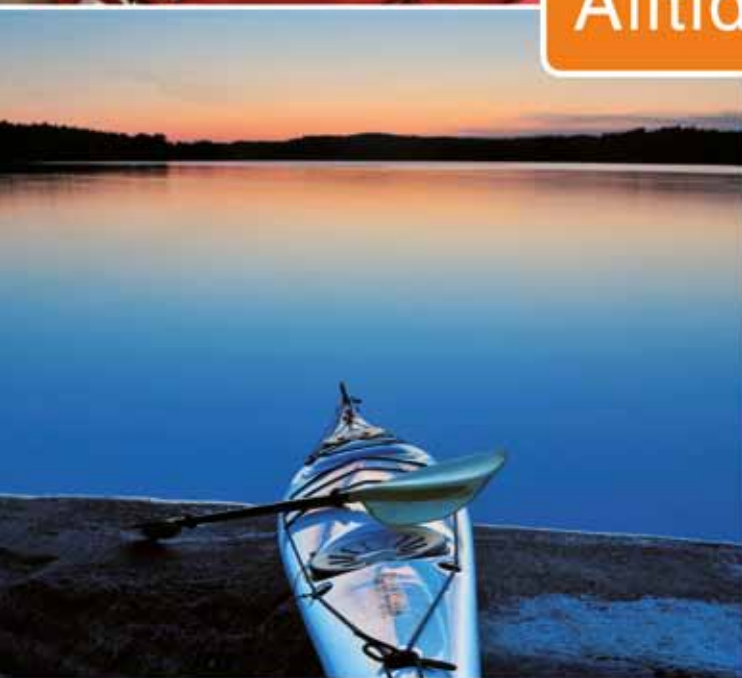
Generalsekretær Sigrid Lem
Arkivleder Kristine K. Brox
Kommunikasjonsleder Arvid Ellingsen
Informasjonsleder Unn Rognmo
Spesialrådgiver Birgitte Olafsen
Avdelingssjef Bjørn T. Berg
Rådgiver Jon W. Iddeng
Forhandlingssjef Frank O. Anthun
Seksjonsleder Eirik Rikardsen
Rådgiver Kjetil Mørk
Rådgiver Tanya Nymo
Seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad
Advokat Haakon Utne Kierulf
Advokat Mariann Helen Olsen
Advokatfullmektig Hildur N. Nilssen
Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen
Seksjonsleder Elisabeth Tindeland
Organisasjonskonsulent Natasa Duric
Førstesekretær Gerd Sandvik
Seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilsen
Økonomikonsulent Siri Johannessen
Regnskapskonsulent Bjørn Jensen
Regnskapssekretær Elisabeth Johansen
Organisasjonssekretær Turid Cordtsen
Førstesekretær Linda Pettersson
Førstesekretær Inger Marie Højfeldt
Sekretær Hans Askildsen
Sekretær Seija Hjelteig
Sekretær Tore Sandnes
Sekretær Renate Storli

Følg oss på facebook!
facebook.com/forskerforbundet

facebook

Følg oss på twitter!
twitter.com/Forsker

twitter

**Alltid**

For medlemmer i Forskerforbundet:

3 % sparerente fra første krone

Cresco Unique kan brukes både som sparekonto og kredittkonto, alt etter behov. Uavhengig av hvordan du bruker kontoen, er vilkårene blant de beste i markedet:

- 3 % sparerente fra første krone
- Ingen krav til minstebeløp
- Ingen begrensning i antall uttak
- Gebyrfri nettbank
- Gebyrfrie varekjøp over hele verden
- Kredittreserve på inntil kr 75 000

Søk på www.cresco.no/unique

Kundeservice 815 22 040

Nominell kredittrente 10,65 % årlig. Eff. rentere 19,3 %. 15.000,- o/ 12 mnd. totalt 16.481.

Cresco®

– et produkt fra DNB Bank ASA